

Gatavosimies dramās pulciņu skatēm, lietišķās un tēlotājas mākslas izstādēm

Mākslinieciskās pašdarbības kori, deju pulciņi un individuālie izpildītāji pašreiz gatavojas 1955. gada dziesmu svētku ģenerālmēģinājumam — 1954. gada dziesmu dienām. Paraleli tam Rīgas pilsētas kori un solisti iestudē dziesmas Padomju Konstitūcijas dienai veltītajam jaunatnes dziesmu festivalam, kas notiks š. g. decembra sākumā. 1954. gada februārī sāksies dramās pulciņu skates, lietišķās un tēlotājas mākslas izstādes.

Daudzos rajonos mākslinieciskās pašdarbības dramās pulciņi jau rosīgi iestudē skatei paredzēto repertuāru, vienlaicīgi sniedzot izrādes lauku darba laudim. Līvānu rajonā dramās skatei gatavojas 22 pulciņi. Viens no visrosīgākajiem šajā rajonā ir Zepu ciema kluba dramās kolektīvs (vadītāja b. Šķeltiņa). Labi strādā arī Smiltenes rajona lauksaimniecības arteļa «Padomju Latvija» dramās kolektīvs, kas pastāv jau no 1946. gada. Aknīstes rajona Zases ciema kluba dramās kolektīvs izpelnījies Oskāla vārdā nosauktu lauksaimniecības arteļa kolchoznieku atzinību, uzvedot lugas par kolchozu dzīvi.

Taču vēl joprojām ir daudz trūkumu, kas neļauj izvērst mākslinieciskās pašdarbības dramās pulciņu darbu. Vairākos rajonos vēl nedarbojas skates komisijas, nav izvirzīti un apstiprināti rajonu virsrežisori, kultūras nodaļas maz interesējas par kolchozu un ciemu klubu dramās pulciņu darbu. Rajona kultūras nams nav kļuvis rajona mākslinieciskās pašdarbības metodiskais centrs (Saldus, Jaunjelgava, Kanda-va u. c.). Ja pēdējā laikā par māksliniecisko pašdarbību dzīvi interesējas Rīgas pilsētas, Tukuma, Līvānu, Preiļu u. c. rajonu komjaunatnes komitejas, tad to nevar sacīt par Gulbenes, Saulkrastu, Maltas komjaunatnes komitejām. Mākslinieciskās pašdarbības lielo nozīmi vēl arvien neizprot kolchozu, rūpniecību un iestāžu vadītāji.

Latvijas Valsts izdevniecība 1953. gadā izdevusi tikai trīs vairākcēlienu lugas, arī tie krievu klasiku darbi, kas pieejami pašdarbības kolektīviem, jau daudzreiz izrādīti. No pirmspadomju laika latviešu literatūras mākslinieciskās pašdarbības kolektīviem atļauti neizkāpēt tikai daži A. Upīša viencēlieni, pāris J. Raiņa lugas un R. Blaumaņa «Uguni». Ko gan lai mūsu republikas 1200 dramās kolektīvi iesāk ar trim vairākcēlienu lugām? Jāpiezīmē, ka arī tās grāmatniecības vairs nav dabūjamas. Tas liedz arī iespēju dramās pulciņiem viesoties kaimiņu klubos un kolchozos. Tāpat ne jau katrs no izdotajām lugām atbilst jebkura mākslinieciskās pašdarbības pulciņa iespējām to iestudēt.

Mākslinieciskās pašdarbības dalībnieki meklē lugas profesionālajos teātros, tūko tās no krievu valodas vai pat sacer paši. Tā rezultātā dramās pulciņu repertuārs ne reti iekļūst idejiski un mākslinieciski mazvērtīgi, savu aktualitāti zaudējuši darbi. Piemēram, Auces

rajonā iestudēta Kestera «Asijs», Apes rajona Gaujienas ciema klubs iestudējis Jālnera «Patikamās rūpes».

Jau ilgāku laiku tiek strādāts pie latviešu pirmspadomju dramaturģijas mantojuma pārvērtēšanas. Republikā nīskais tautas mākslas nams ik dienas saņem pašdarbības kolektīvu pieprasījumus atļaut izrādīt Blaumaņa lugu «Jaunais gars» un citus viņa darbus. Attiecīgajām iestādēm nepieciešams pastiecināt šo lugu caurskatīti, Kultūras ministrijai jāpārņemas par to, lai dramās kolektīvi tiktu nodrošināti ar repertuāru.

Lietišķās un tēlotājas mākslas dalībnieki gatavojas izstādēm, kas notiks vienlaikus ar dramās kolektīvu skatēm. Auces rajona finansu nodaļas rēķinvede Paula Ziedīte izstādei gatavo krāsainu slenas segu ar interesantā kompozīcijā veidotiem miera baložiem. Emīlija Vanaga iecerējusi 1955. gada Dziesmu svētkiem veltītu galda sedziņu mežglu un izšuvumu tehnikā. Izstādei rosīgi gatavojas arī citi šī rajona lietišķās un tēlotājas mākslas meistari b. Berzovskis, Cīruļis, Gruze. Labi darbojas LRAP kultūras nama tēlniecības studija, Jēkabpils un Ventspils novadpētniecības muzeju lietišķās un tēlotājas mākslas pulciņi. Tomēr lietišķās un tēlotājas mākslas pulciņiem ir individuālajiem izpildītājiem, kā tas jau vairākkārt norādīts presē, netiek sniegta nepieciešamā palīdzība. Atbildība par to galvenokārt gulstas uz rajonu kultūras nodaļu vadītājiem. Gandrīz vai nevienā republikas rajonā nav lietišķās un tēlotājas mākslas dalībnieku pilnīgas uzskaites. Daudzos rajonos, kur ir talantīgi lietišķās un tēlotājas mākslas pašdarbības meistari, rajonu kultūras nodaļu vadītāju bezatbildīgās rīcības dēļ vēl nav organizēti pulciņi (Balvi, Saldus, Tukums un vesela rinda citu rajonu). Latvijas Padomju mākslinieku savienība pieņemusi lēmumu pieprasīt, lai rajoni viņu palīdzību gandrīz vai nemaz neizmanto. Daži kultūras nodaļu vadītāji vienkārši nosodāmi izturas pret lietišķās un tēlotājas mākslas dalībniekiem. Piemēram, Neretas rajona kultūras nodaļas vadītājs b. Haitovs vēl līdz šim tiem nav izsniedzis 1952. gada izstādē piešķirtos goda rakstus.

Šajās dienās Republikāniskais tautas mākslas nams bija noorganizējis lietišķās un tēlotājas mākslas dalībnieku republikānisko semināru, kurā lekcijas lasīja labākie Mākslas akadēmijas mācību spēki un mākslinieki. Semināra dalībniekiem bija dota iespēja celt savu meistarību arī praktiskajās nodarbībās. Šāds republikāniskais seminārs notika pirmo reizi mūsu republikā. Seminārā ieradās dalībnieki tikai no 15 rajoniem. Kultūras ministrijas Kultūras un izglītības iestāžu galvenajai pārvaldei jāpāņānā, lai rajonu kultūras nodaļu vadītāji vienreiz saprastu, ka viņu pienākums rūpēties arī par lietišķās un tēlotājas mākslas pašdarbības attīstību.

I. Geročka

Biedram Lazaram Moisejevičam KAGANOVICAM

Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja un PSR Savienības Ministru Padome sirsnīgi apsveic Jūs, uzticīgo Leņina skolnieku un Staļina līdzgaitnieku, Jūsu sešdesmitajā dzimšanas dienā.

Padomju tauta augsti cienī nopelnus, kādi Jums ir kā vienam no Komunistiskās partijas un Padomju valsts izcilajiem organizētājiem un cēlājiem.

Visos partijās un valsts darba amatos Jūs ar Jums piemītošo enerģiju atdotat visus savus spēkus un zināšanas komunisma celtniecībai PSR Savienībā.

No visas sirds novēlam Jums, mūsu draugs un biedri, mūsu dārgais Lazar Moisejevič, veselību un ilgus tālāka ražena darba gadus mūsu socialistiskās Dzimtenes tautu labā, komunisma labā.

PADOMJU SAVIENĪBAS PSR SAVIENĪBAS
KOMUNISTISKĀS PARTIJAS MINISTRU PADOME
CENTRĀLĀ KOMITEJA

PSRS AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJA DEKRETS

Par biedra L. M. Kaganoviča apbalvošanu ar
Leņina ordeni

Sakarā ar PSRS Ministru Padomes Priekšsēdētāja pirmā vietnieka — biedra L. M. Kaganoviča sešdesmito dzimšanas dienu un ievērojot viņa izcilos nopelnus Komunistiskās partijas un padomju tautas labā, apbalvot biedru Lazaru Moisejeviču Kaganoviču ar Leņina ordeni.

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs Priekšsēdētājs K. VOROŠILOVS

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs Sekretārs N. PEGOVS

Maskavā, Kremļī,
1953. gada 21. novembrī

VISU ZEMJU PROLETARIĒŠI, SAVIENOJĒTIES!

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1953. G.

22. NOVEMBRĪ

Nr. 47 (462)

FABRIKAS MARKAS GODS

A. VITOLS

Maskava, Petrovka 2... Šī adrese labi zināma ne tikai maskaviēšiem. Ikviens, kas iebrauc Maskavā, katrā ziņā apciemo šo vietu. Tur, pretim PSRS Lielā teātra sānleijai, lielā un teicami iekārtotā ēkā atrodas Centrālās universālveikals. Tuvākajā laikā pie Sarkanā laukuma atklās vēl vienu universālveikalu, kas nebūs mazāks par šo, taču pārgādām veikals Petrovka ir vislielākais. Katru dienu pulksten desmitos rītā veikala daudzās durvis, kas ved uz divām ielām — Petrovku un Neglinaju, — viesmīgi atveras pircēju strauimē.

Pircēju uzmanību saista visas nodaļas, kuru te ir desmitiem. Lūk — radijonodaļa, pie kuras letēm vienmēr blīva cilvēku gēna. Lai arī cik daudz radiouztvērēju laistu pārdošanā — pieprasījumu apmierināt ir grūti. Tā arī šodien — pienākusi «VEF» radiouztvērēju «Baltija» jauna partija. Šī tipa radioaparāti ir vieni no populārākajiem, tos labprāt pērk. Universālveikala elektro un radio piederumu nodaļas prezintis b. Stepanovs saka:

— Rīgas radiouztvērēji, kā «VEF», tā arī Popova vārdā nosauktās rūpnīcas ražojumi, pelnīti ieguvuši labu slavu ledzīvotājos. Pēc tiem vienmēr liels pieprasījums, ko mēs pagaidām — diemžēl! — nespējam apmierināt. Ja šīs rūpnīcas dotu piecreiz un pat desmitreiz vairāk radiouztvērēju — arī tad mēs pārdotu visus. Par Rīgas radioaparātiem sūdzību parasti nav, atskaitot vienu: kāpēc to ir tik maz? Starp citu, vienu laiku saņēmām sūdzības par Popova vārdā nosauktās rūpnīcas uztvērējiem «Rīga-6» — bojāgās diapazonu pārslēgi un izdeģa noskaņošanas kondensatori.

Kad to pastāstījam Popova vārdā nosauktās rūpnīcas direktoram b. Dirīgam, viņš apstiprināja: jā, esot bijusi tāda radiouztvērēju «Rīga-6» partija, kurā noskaņošanas kondensatori izrādījušies nederīgi, tāpēc ka izgatavoti no cita metāla, nekā vajadzīgs. Rūpnīcai nav bijis savas laboratorijas metāla kvalitātes pārbaudei, un tāpēc tā bijusi spiesta pajauties uz piegādātājiem. Tagad rūpnīca pārbauda metālu daudz rūpīgāk, taču tas tiek darīts citos uzņēmumos, jo savas laboratorijas šim nolūkam rūpnīcā joprojām nav... Kas attiecas uz diapazonu pārslēgu bojāanos, — tas rūpnīcas vadītājam bija pilnīgs pārsteigums. «Glūži otrādi, — viņš telca, — mūsu konstrukcija šai detaļai atzīta par vislabāko, to izmanto arī citi uzņēmumi...» Var jau būt, ka šī konstrukcija ir laba, taču jāpārbauda, kā notiek tās izgatavošana.

Bet atgriezīsimies Maskavas Centrālā universālveikala elektro un radio piederumu nodaļā. Nāc prātā, te, pirmajā stāvā, kādu laiku stāvēja Rīgas elektromašīnu rūpnīcas ražotās mazgājamās mašīnas. Kāpēc tās neredz tagad?

— Tam ir vienkāršs izskaidrojums, — pastāsta b. Stepanovs. — Sogad esam saņēmuši tikai 82 šādas mašīnas. Kaut gan šiem Rīgas elektromašīnu rūpnīcas ražojumiem ir nopietni trūkumi konstrukcijā, pēc tiem joprojām ir liels pieprasījums. Sākumā rūpnīca ražoja mazgājamās mašīnas, kas bija darbināmas ar dažādu spriegumu, turpretim tagad nezināmu lemeslu dēļ tiek ražotas tikai 220 voltu strāvai domātas mašīnas. Nopietnas pretenzijas pircēji izvirza arī sakarā ar to, ka vāļi nokārtots mazgājamo mašīnu garantijas remonts, par ko jāpūpējas rūpnīcai...

Bet Rīgas elektromašīnu rūpnīcas direktors b. Sodelis tam nepiekrīt. Viņš uzskata, ka ar garantijas remontu viss esot kārtībā. Taču nezin vai patērētāji sūdzētos, ja būtu tā, kā to apgalvo direktors. Tajā pašā laikā b. Sodelis pastāstīja, ka mazgājamās mašīnas tagadējā modeli kā nepilnīgu ar nākamā pavasari vairs neražos un aizstās ar labākas konstrukcijas paraugu. Visnopietnākās pretenzijas pircēji izvirza Rīgā ražotajai elektriskajai armatūrai. Bumbierveldīgle slēdži ir ļoti

zemas kvalitātes, ātri bojājas. Mazās gaides lampas, tā saucamās «naktslampas» ir nepievilcīga izskata, lielās stāvlampas un karboīta lustras pārāk vienveidīgas. Nemaz netiek ražotas lustras ar spuldzēm «Minjona», bet pēc tām ir liels pieprasījums. Bez tam neapmierinošā iesaiņojuma dēļ karboīta lustras ceļā saplīst.

Rīgas elektroarmatūru rūpnīcas, kas ir šo ražojumu galvenā piegādātāja, direktors b. Gusevs atzīst, ka sūdzības ir pamatotas. «Jā, slēdži ir slikti, mēs tos vairs neražojam. Naktslampas ir īsta haltūra, arī to ražošanu esam izbeiguši. Sāksim izgatavot citas, bet ne tik drīz...» Kas attiecas uz pretenzijām par lustrām un to iesaiņojumu, tad b. Gusevs tās noraida. Ejam kopā ar viņu uz montāžas cechu, kura kantori atrodas visas rūpnīcā ražotās produkcijas paraugi. Tur karājas kādi divi desmiti lustru. No pirmā acu uzmetiena liekas, ka tās ir dažādas, bet, vērīgāk apskatot, izrādās, ka cita no citas atšķiras vienīgi ar sānspuldžu skaitu un ar to, vai tajās ir vai nav spuldze centrā, lustras apakšdaļā. Arī krāsa pārāk vienmūja: melna un tumšsarkana.

Par krāsu vienmūību vainojama ne tikai rūpnīca, bet arī izejvielu piegādātājs, kas piesūta tikai triju krāsu plastmasu, tai skaitā balto, kas lustrām maz piemērota. Bet arī tie varēja pārādīt mazliet vairāk izdomas un izgatavot, teiksim, ne tikai vienkāršas lustras, bet arī kombinējot tās no dažādu krāsu detaļām. Kas attiecas uz iesaiņojumu, vainīgos grūti noskaidrot. Rūpnīca nosūta produkciju, rūpīgi iesaiņojot to pusizjauktā veldā konteineros. Kur lustras saplīst — ceļā vai to samontēšanas laikā — izdibināt nav viegli.

Kultūras preču nodaļas vadītājam b. Čažinskim tikpat kā nav pretenziju pret produkciju, ko Centrālajam universālveikalam piegādā mūsu republikā. Galvenais te ir velospedi «Sarkanā zvaigzne», ar kuriem pircēji apmierināti. Bet, lūk, elektrofotopodrinātāji, ko ražo Rīgas rūpnīca «Elektrons», nepietiekamā iesaiņojuma dēļ bieži vien pienāk apdauzīti un apskrambāti. Bez tam tos atsūta bez pievadauklām, kas izralsa dibinātus pircēju pārmetumus.

Pārbaudījām arī šo pretenziju paralizēju. Rūpnīcas «Elektrons» direktors b. Kenga apgalvo, ka visi trūkumi iesaiņošanā esot novērsti un ka elektrofotopodrinātājus tagad nosūtāt ar pievadauklām.

Parfimerijas nodaļas vadītājs b. Dorogins pastāstīja, ka Rīgas fabriku «Sarkanā ausma» un «Dzintars» produkcija, ko Centrālās universālveikals pārdo kopē 1950. gada, ieguvusi popularitāti maskaviēšu vidū. Taču pieprasījumu pēc tās veikals nespēj pienācīgi apmierināt. Daudz piepras «Lavandu» un «Bērzu dēni», bet veikals pēdējā laikā tos tikpat kā nesāņem. Fabrika «Dzintars», nezin kāpēc, sūta tikai vienas krāsas — baltu kompaktu (presēto) pūderi, bet pircējas vēlas, lai būtu dažādība. Kvalitātes ziņā sliktāks kļuvis odekolons «Ligo», bet odekolonam «Spidola» izmaiņusies smarža.

Izrādās, ka parfimerijas ražojumu galvenās pārvaldes degustācijas padome apstiprinājusi izmaiņas odekolona «Spidola» smaržu sastāvā. Taču odekolonu, kuram tagad ir pavisam citāda smarža, joprojām laiž pārdošanā ar veco nosaukumu. Kam un kāpēc levdadzēties maldināt pircējus — nav saprotams. To nevarēja izskaidrot arī fabrikas «Sarkanā ausma» galvenā inženiere b. Osipova. Toties «Lavandas» un «Bērzu dēns» piegādes samazinājumu b. Osipova izskaidroja: jau pagājušā gada beigās tā pati pārvalde devusi norādījumu ierobežot

līdz minimumam šo produkcijas veidu ražošanu, jo pēc tiem it kā neesot pieprasījuma. Bet kam tad lai tic: pārvaldei vai tirdzniecības tīkla darbiniekiem, kas ir tiešā kontaktā ar pircējiem? Liekas, te nevar būt divu domu...

Kas attiecas uz to, ka ražo tikai vienas krāsas — baltu pūderi, fabrikas «Dzintars» direktore b. Pizāne paskaidroja, ka citu krāsu pūderis neesot pasūtīts. Padomāt par to, ka ne jau visām sievietēm ir vienāda ādas nokrāsa, fabrikas vadībai nav sevišķi izdevīgi: pūderim cena ir viena un tā pati, neatkarīgi no krāsas, bet krāsaina pūdera izgatavošana prasa mazliet vairāk laika un izdevumu...

Boļšaja Kalužskaja ielā 11, lielā jaunā namā, iekārtots Latvijas mēbeļfabriku firmas veikals. Pēc šim mēbeļm Maskavā ir liels pieprasījums. Veikalā pastāvīgi ir daudz pircēju, un tā direktors b. Nikiškins nevar pagūt vien atbildēt uz viņu jautājumiem:

— Kad būs mazie rakstāmgaldi?
— Vai drīz saņemsiēt drēbju skapjus?

— Kāpēc nav audumu aizkariem un portjerām?...

Ar pūlēm izdevās sagaidīt, kad direktoram radiesies brīvs brīdis sarunai. Viņam ir daudz pretenziju pret republikas mēbeļrūpniecības uzņēmumiem.

Lūk, jūs jau dzirdējāt — pieprasā mazos rakstāmgaldus. Bet šā gada deviņos mēnešos mūsu veikals saņēmis tikai 258 šādu galdus. Valsts rūpniecības uzņēmumi vispār pārtraukuši izgatavot tos, mazos rakstāmgaldus ražo vienīgi vietēja rūpniecība un ražošanas kooperācija; turklāt pēdējās izgatavotie galdi ir zemākas kvalitātes nekā vietējas rūpniecības ražojumi. Rūpniecības uzņēmumi pārtraukuši ražot arī trīsdurvju drēbju skapjus. Tos izgatavo vienīgi arteļi «Amatnieks» Saldū. Vispār, maskaviēšiem ir liela vajadzība pēc atsevišķiem dzīvokļa iekārtas priekšmetiem, no kuriem tie paši pēc saviem iesaukiem un gaumes esatāda visu dzīvokļa garnitūru. Bet rūpniecība ražo lielāko tiesu lietas, masīvas un dārgas garnitūras.

Maskavas firmas veikālā dzird sūdzības arī par Latvijas mēbeļfabriku produkcijas kvalitāti. Veikals sistemātiski pārskaita mēbeles no pirmās šķiras otrā. Par mēbeļu zemo kvalitāti tas pēdējais no mūsu rūpniecības uzņēmumiem ap simts tūkstoš rubļu soda naudas. Bet arteļa «Asociācija» krēslus 70 tūkstoš rubļu kopvērtībā vispār nācies nosūtīt apakaļ uz Rīgu kā nekam nederīgu brāķi. Ir arī citas «nebūšanas». Tā, piemēram, veikals atskāks pieņemt «Liras» tipa tachtas tikai tālāk, ka vietējas rūpniecības uzņēmumu izgatavotās tachtas maksā 964 rubļus, bet tādaī pašai ražošanas kooperācijas izgatavotajai tachtai cena ir 1133 rubļi! Biedrs Nikiškins atgādina arī to, ka līdz šim vēl nav nokārtots jautājums par maziem — vienlīstību un divlīstību — dzīvokļiem domāto komplekso garnitūru ražošanu. Šādu mēbeļu paraugi it kā esot, taču nezin kādu lemeslu dēļ to izgatavošana līdz šim vēl nav iesākta...

*

SI nelielā reportāža nebūt nepretendē uz to, lai visā pilnībā aptvertu visu aplūkojamo tematu. Bet arī ar to, kas pateikts, pietiek, lai kļūtu skaidrs, ka mūsu uzņēmumos vēl nav pienācīgi izvērtēta cīņa par fabrikas markas godu. Ne tik sen rakstniece Marieta Saginjana laikraksta «Izvestija» slējis uzslavēja Padomju Latvijas fabriku un rūpniecību produkciju. Patiešām, Latvijas uzņēmumu marku augstu vērtē visi pircēji, tajā skaitā arī darbaļaudis, kas dzīvo mūsu Dzimtenes galvaspilsētā — Maskavā. Tāpēc jo vērīgāk, jo rūpīgāk jāraugās, lai mūsu republikas rūpniecības uzņēmumu fabrikas markas gods vienmēr paliktu pienācīgajā augstumā. Un vienmēr cieši jāpatur prātā: šajā lietā nav skumju, šeit viss ir svarīgi!

Debatēs runāja J. Abizovs, V. Kau-
pužs, V. Melnis, N. Nikolajevs Bergins,
A. Vējāns u. c. Vaikāki runātāji tēl-
ca dzēļu tulkojumus turpmāk apspriest
pirms to publicēšanas.

GRĀMATU APSKATS

Varoņa
nemirstība

Gandrīz jau gad-simta ceturksnis aizritējis kopš tām vēsturiskajām dienām, kad partija un padomju valdība, realizējot pāreju uz vienlaidu kolektīvisāciju, uzsāka izšķirošo cīņu pret pēdējo vēl palikušo ekspluatatoru šķiru Padomju Savienībā — kulakiem. Padomju aktivistiem nācās izcīnīt ne mazumu sīvu kauju ar kulaku bandām. Šķiru cīņa bija asa un nežēlīga, nereti izraisot vienas ģimenes locekļu vīdus. Šāda cīņa notika arī tālajā Urālū sādā Gerasimovkā starp pionieri Pavliku Morozovu un viņa tēvu — ciema padomes priekšsēdētāju Trofimu Morozovu, kurš, pārdevies kulakiem, nelietīgi izmantoja padomju varas uzticību.

Pavliks bija jaunās, komunistiskās sabiedrības pārstāvis, kuru audzināja skola, pionieru organizācija, iemīļotā rakstnieka M. Gorkija varoņi. Lai arī cik ļoti zēns mīlēja savu tēvu un grībēja lepoties ar to — viņš nevarēja kļūst par tēva rīcību. Kulaki nepieņēma Pavlika. Viņu kopā ar jaunāko brāli zvērīgi nogalināja kulaku rokaspušis brālēns Danila.

Tāds īsumā ir stāsts par varoņīgo pionieri Pavliku Morozovu. Uzņemot par Pavlika nāvi, M. Gorkijs teica: «Piemīdī par viņu nedrīkst izjust».

Sodien ir piepildījies liela rakstnieka vārds. Pavliks gan krita no šķiras lenalnieka rokas, «bet gadās, ka nāvel uz zemes nav varas». Pavlika Morozova vārdā nosauktas daudzas pionieru vienības, jaunatne no viņa parauga mācās drosmi un vīrišķību. Mas-kavā, Sarkanajā Presnā, ir uzcelts piemineklis jaunajam varonim. Pie šī piemineklja bieži ierodas galvaspilsētas pionieri, lai tur nodotu sviņģo soļījumu, lai solītos augt Dzimtenei tikpat uzticīgi kā Pavliks.

Pavlika Morozova īsā, bet varoņīgā dzīve devusi ierosmi Stepanam Ščipačovam sarakstīt poēmu ar līdzīgu nosaukumu. Rūpīgi izmantojot visus materiālus, iepazīstoties tuvāk ar notikumu gaitu, dzejniekam izdevies radīt lielisku lieroepisku sacerējumu par varoņa nemirstību.

Jaunās dzīves
saimnieki

Izcilās ķīniešu rakstnieces un sabiedriskās darbinieces Din Linas romans «Saulē pār Sanganas upi» izveidots pēc materiāliem, ko autore savākus 1946. un 1947. gadā, strādājot zemes reformas brigādē atbrīvotajos Ķīnas rajonos. «Mūsu acu priekšā noris lielas pārmaiņas zemnieka apziņā. No apspiesta, pastāvīgi trūkumu cietuša verga viņš kļuvis brīvs, darbīgs, atjautīgs cilvēks. Viņā atmodusies liela enerģija» — šie rakstnieces vārdi varētu nodert par epigrafu romanam, kas stāsta par ķīniešu darba tautas dzīvi, cīņām un uzvarām pilsoņu kara dienās no japāņiem atbrīvotajā ciemā Siltie Ūdeņi.

Komunistiskās partijas vadībā asā cīņā pret muļķniekiem veidojas zemnieku šķiriskā apziņa un politiskā aktivitāte. Sākumā nevienam nav drosmes nostāties pret tautas asinssūcēju Cjan Veņ-guju, bet komunistu izskaidrošanas darba rezultātā zemniekos iekvēl atbēdē nāids, viņi gatavi muļķnieku pat nosist. Vietējiem komunistiem palīgā atbrauc aktivistu brigāde no rajona, un kopējām spēkiem zemnieki atņem un sadala muļķnieku zemi un mantu.

Rakstniece izveidojusi plašu tēlu galēriju, kas lasītājam atklāj ciema dzīvi visā daudzpusībā un sarežģītībā. Uzmaniības centrā izvirzot spīgtus komunistu tēlus — partijas sūnīpas sekretāru Cjan Jul-miņu un partijas apriņķa komitejas agitācijas un propagandas daļas vadītāju Cjan Pīņu, Din Lina tiem pretstatā rāda ienaidniekus — muļķniekus Cjan Si-zunu, Li Czi-czjuņu, Cjan Veņ-guju, tautas un partijas nodevēju Cjan Čen-djaņu.

Komunistu tēls jaunajā ķīniešu literatūrā ieguvusi centrālo vietu ikvienā plašākā sacerējumā. Din Linas radītie komunisti nav schematiski, tie ir pēc dzīves novērojumiem veidoti, zīmēti ar savām individuālām īpašībām, Čjan Jul-miņš, bilušais kalps, sākumā nav pārliecināts par zemnieku savienības

Poēma ir dzejas žanrs, kas prasā no autora spējas episku vēstījumu sniegt emocionāli izjustā veidā, prasmi caur savu varoņu tēliem parādīt vispārīnātu laikmeta ainu. S. Ščipačovs šo uzdevumu izpildījis ar atzīstamu veiksmi.

Jau pirmajā poēmas nodaļā, parādot partijas pārstāvja Zimina ierašanos Gerasimovkā, attēlojot, kā trūcīgie zemnieki apsveic viņa runu, kā nāids uzliesmo kulaku drūmajās sejās, autors tevada lasītāju aso cīņu un sociālo pretīšķību pilnā laika posmā. Sociālās pretrunas arī dod fonu, uz kā risinās visa poēmas darbība.

Labl rakstniekam paveicies iezīmēt sava galvenā varoņa Pavlika rakstura īpašības. Poēmas sākumā redzam Pavliku liksmu un nebedīgu kopā ar biedriem izcinām niknu sniega kauju. Tālāk autors parāda, kā Pavliks noklausās Zimina runu, pēc kuras «daudz kas skaidrāks dzīvē kļuva Pavlikam tad». Zēns ļoti mīl grāmatas un kopā ar Danko un Pavlu Vlasovu dodas cīņā pret netaisnību, par labāku dzīvi. Nesaudzīgs pret tēvu un citiem strādnieku šķiras lenalniekiem, Pavliks ar lielu mīlestību izturas pret māti un jaunākajiem brāļiem, pret Ziminu, krusttēvu Jegoru, pionieri.

Poēma autors ievijis daudz dabas gleznu, taču tām nav gadījuma rakstura, tās palīdz mērķtiecīgi virzīt darbību, poēma uzrakstīta spraigi un dinamiski.

Grāmata «Pavliks Morozovs» latviešu valodā izdota tikai nesen, bet to jau iemīļojuši jaunie lasītāji, kuri Pavlika saskata varoņi. Istu, dedzīgu cīnītāju.

Dažus vārdus par M. Bendrupes veikto tulkojumu. Nenoliedzami, tas visumā veikls un labskanīgs, tomēr vietām tulkotāja, cenzdamās dot oriģinālam iespējami tuvu, adekvātu tulkojumu, nav varējusi izvairīties no tādām asonansēm, kā, piemēram: «ir» — «mirdz», «bargajā» un «socialismā», «viņš» bieži aizstāts ar «tas», ritma dēļ iestarpināti palīgvārdi «laikam», «leikas» u. c., kas vietām nevajadzīgi sagroza autora izteikto skaidro domu. Saturu papildina mākslinieciskā V. Dišlera ilustrācijas.

B. Sobolevska

uzvaru, tādēļ viņš darbojas diezgan pasīvi. Tomēr kādā partijas sapulcē viņš atklāti pārvērtē sevi, atzīst, ka ir kļūdījis savā rīcībā: piemirsis tautu — sakni, no kuras pats izaudzis. No šī brīža viņa ceļš ir vienmēr kopā ar tautu, cīnoties par partijas lozungu: «Katram arājam savu zemi». Čjan Pīns rādīt kā piedzīvojījis partijas darbinieks, kas saprot zemniekus jau no pusvārda. Pēc viņa norādījuma ciemā notiek krasākais pārvērtiens — Čjan Veņ-guja apcietināšana.

Uzdziņoties Li Czi-czjuņš izvairās no tiešas cīņas ar zemniekiem, aizbēgams no savas zemes. Šai tēla rakstniece it kā simbolizē satrumējušo, bezspēcīgo feudālo iekārtu. Daudz bīstamāks ir Čjan Veņ-gujs, kas cīnās par savu kundzību ar viltus paņēmienu. Viņš aizsūta dēlu Astotajā armijā, zemi fiktīvi izdala dēliem un grib ievēlēt savā ģimenē Cen Zeņu, zemnieku savienības priekšsēdētāju. Taču arī tas nelīdz — viņš sapem tautas sodu.

Din Linas ar Staļina premiju apbalvotais romans «Saulē pār Sanganas upi» ir liels sasniegums ķīniešu literatūrā arī mākslinieciskās meistariības ziņā. Kompozīcijā rakstniece izmantojusi viduslaiku ķīniešu romanu tradīcijas, katram galvenajam varonim veļot atsevišķu nodaļu — noveli, kurā atklājas viņa pagātne. Sižets tādējādi risinās lēni, tikai romana beigu lappusēs iegūdam dinamiku, kad tēlota Čjan Veņ-guja tiesāšana un ražas novākšana. Te galvenais varonis ir tauta, kas uzstājas kā jaunās dzīves saimnieks. Din Lina savā daiļradē daudz mācījusies no Ķīnas jaunās literatūras pamatlicēja, «Ķīnas Gorkija» — Lu Šina, kā arī no padomju literatūras. Taču galvenais šī romana vērtības noteicējs faktors ir rakstnieces ciešā saistība ar tēlojamo vidi un laiku. Iet masās — tāds ir mūsdienu ķīniešu rakstnieku lozungs, kas nosaka viņu daiļdarbu augstvērtīgo, realitisko spēku.

Romanu no krievu valodas tulkojusi E. Dille.

I. Bērsons

Padomju filmu festivals Ķīnā

Ķīnas Tautas Republikā beidzies padomju filmu festivals, kas bija organizēts no 7. līdz 16. novembrim sakarā ar Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 36. gadadienu. Festivalam bija lieli panākumi. Miljoniem darbaļaužu noskatījās padomju filmas, ko

demonstrēja dažādās Ķīnas pilsētās un lauku rajonos. Festivāls palīdzēja ietīstīt Ķīnas darbaļaudis ar padomju tautas dzīvi un kultūru, rādīt stiprināt Ķīnas un Padomju Savienības tautu draudzību.

A. Amtmanis-Briedītis

24. novembrī pirms 50 gadiem savu māksliniecisko darbību iesācis LPSR Tautas mākslinieks, Staļina premijas laureāts Alfreds Amtmanis-Briedītis, kas visu šo laiku nepārtraukti kalpo mūsu teātra mākslai un izvirzījis par vienu no tās labākajiem pārstāvjiem.

Latviešu teātra vēsturē, kas, diemžēl, vēl nav uzrakstīta, centrā, bez šaubām, redzēsim Adolfa Alunāna, Alekša Mierlauka, Jēkaba Dubura vārdus. Viņi ir tie, kas izveidoja mūsu teātrim veselīgus, progresīvus pamatus, atrada jaunajam kultūras novadam piemērotākos skolotājus — demokrātiskos krievu rakstniekus, režisorus un aktierus. Tūlīt aiz Alunāna, Mierlauka, Dubura mēs lasīsim Alfreda Amtmanis-Briedīša vārdus, ko viņš spēja piepildīt to, ko priekštečiem neļāva laikmeta apstākļi, sabiedriskā struktūra.

Savas gaitas kā aktieris (1903. g.) un kā režisors (1907. g.) Amtmanis-Briedītis ievadīja tā sauktajos mazaizos teātros, darbaļaužu organizētās amatieru kopās. Tās, no vienas puses, pildīja strādnieku masās izvirzīto prasību — dot tautai vajadzīgu, aktuālu mākslu, bet no otras puses sniedza vienkāršajiem cilvēkiem iespēju attīstīt savus mākslinieciskos dotumus. Tādā kārtā jau pirmajā darba periodā Amtmanis-Briedītis cieši jo cieši sakļāvas ar proletariātu, iepazīnās ar tā dzīves centieniem un interesēm. No šā apstākļa loģiski izriet tas, ka darbības sākums profesionālā, stacionārā mākslas iestādē viņam ir Jaunajā Rīgas teātrī, kas tolaik, kaut ar zināmiem trūkumiem, pulcināja ap sevi visus skatuves mākslas darbiniekus, kas atradās opozīcijā tiklīdz pret carisko režīmu, kā pret tā maskētajiem balstītājiem — Rīgas Latviešu biedrības un tās teātra varasviriem.

Jaunajā Rīgas teātrī Amtmanis-Briedītis nobrieda kā aktieris, attīstījās kā režisors. Viņam bija laime strādāt Mierlauka un Dubura vadībā, sadarboties ar brīnīgīgiem partneriem — Bertu Rūmnieci, Otīliju Mucenieci, Mirdu Smiķeni, Liliņu Erku, Tiju Banču, Gustavu Zibaltu, Voldemāru Svarcu, Villi Bergmani. Izšķirošā nozīme viņa mākslinieciskā mūžā bija tam, ka pirmā pasaules kara gados Amtmanis-Briedītis nokļuva Petrogradā, izceļoja krievu teātra kultūras centrā, kur viņš spēja iepazīt pasaules nopietnākās skatuves mākslas bagātības. Šis gads iemantotās atziņas un prakse noveda viņu tādā meistariības līmenī, ka 1919. gadā, atkāļot Padomju Latvijas Strādnieku teātrī, kas bija republikā vadošais, Amtmanis-Briedītis bez bažām varēja uzticēt pirmā inscenējuma — Leona Paegles lugas «Augšāmcelšanās» režisuru. Kopš šā laika mākslinieks droši let latviešu režisoru priekšpulkā un, šim darbam ziedodamies, dažkārt pat atmetis nodošanos savai aktiera profesijai. Bet, lai mēs cienītu kā cienīdami viņa režisora talantu, tomēr nekādā ziņā negribas zaudēt aktieri, kas pirmais latviešu teātrī atveidojis Raiņa Induli, bijis apbrīnojams Uldis un Jāzeps, Jago un Benedīkts, Atvasara un Zabeļins. Ja runājam par ampuā jautājumu, tad Amtmanis-Briedītis ar savu spēju diapazonu ir spītākais piemērs, kas rāda, ka istam meistaram nav vajadzīga norobežošanās vienā šaurā jomā.

Skumjas rodas, domājot par to, cik daudz enerģijas Amtmanis-Briedītis buržuāziskās Latvijas laikā vajadzēja izšķiest, gan inscenējot sīkpilsoniskās sabiedrības izkļādei ražotu makulaturu, gan tēlojot tajā. To tiecību, kas viņam šai laikā bija iedri, apliecina

ED. SMILĢIS

Latviešu

teatra realisma meistars

A. AMTMAŅA-BRIEDĪSA 50 DARBA GADUS ATZĪMEJOT

Amtmanis-Briedīša 25 gadu jubilejas lugas izvēle: tāls gados, kad krievu klasiskās dramaturģijas darbu iestudējumus Latvijas teātros var saskatīt uz vienas rokas pirkstiem, viņš saviem darba svētkiem pieprasīja inscenēt A. Ostrovska «Belugina precības», tēlojot Andreju Beluginu. Protams, buržuāziskās preses reakcija pret šo soli bija vienprātīga: nesaudzīgi pārmetumi...

Padomju vara piešķīra Amtmanim-Briedītim sen pelnīto vietu: galvenā režisora posteni vadošajā latviešu teātrī. Un, ja varam teikt, ka jau iepriekšējā savas darbības laikā mākslinieks uzcēlis mūsu kultūras dzīvē prāvu uzkalnu, tad jāatzīst, ka socialistiskās iekārtas gados viņa darbīgās rokas uzslējušas vienu no varenākajām virsotnēm, kādas jebkad redzētas latviešu mākslas laukā.

Daudz tiek runāts par to, ka saglabāt mantojumu, ko atstājuši mūsu realitiskā teātra pamatu liecīji. Ikvienā mākslas veidā mūlīgi grūti savienot tradīcijas ar novatorismu, bet man liekas, ka teātrī to panākt vissarežģītāk. Tās pagātnes vērtības, kas radītas, teiksim, literatūrā vai tēlotāja mākslā, mums pieejamas uzskatām; tās var studēt un analizēt, izlobot derīgo no paliekām, atmetot savu laiku pārdzīvojušo. Turpretim skatuves tradīcijas ir ne paauzes uz paaudzi organiski netverami, gan kā atsevišķu izteiksmes līdzekļu pielietojuma veids, gan kā noteiktai lugai piemērotas atmosfēras panākšanas metode. Latviešiem īpašas grūtības rada faktors, ka mums gandrīz pilnīgi trūkst tā saucamās teātra literatūras: monografiju, memuaru, veco mākslinieku tēlojumu detalizētu aprakstu. Paliek laikabiedru acīm tvertie iespaidi, vecmeistaru mutvārdos sniegtās mācības jaunajiem, tas, ko vienas paaudzes skolēni dod nākamajiem kā skolotāji. Tradīciju viegli pārprast: ja sakām, ka jāmācās no tā un tā iepriekšējās audzes izcīnīta, jauns aktieris var vienkārši piesavināties viņa raksturīgos žestus un intonācijas. Amtmanis-Briedītis pratis savus mācekļus no tā pasargāt.

Ja šodien mēs gribam izrādīt kādu lugu, kura sarakstīta un noris, pieņemsim, Latvijas lauku apstākļos pagājušā gadsimta beigu pusē, tad, dabiski, cenšamies izdibināt tālākā aktieru tēlojuma paņēmienus un iekot tiem. Mums ir svarīgi zināt, kā spēlejuši mākslinieki, kas paši redzējuši attiecīgā laikmeta cilvēkus un uztājušies to priekšā. Bet te nedrīkst piemirst vienu atšķirību: mēs netēlojam pagātnes laudim. Mūsu auditorija ir padomju pilsoņi, komunistu celtņi, dzīvi vēstures dialektikas izpratnē. Šā iemesla dēļ mums nav tiesību raudzīties uz pagājušajiem notikumiem ar to dalībnieku acīm, mums tie jāpielūko un jāvērtē kā padomju cilvēkiem, jo padomju cilvēkiem mēs tos atainosim. Mums ir gluži cits pasaules uzskats nekā kapitalistiskās iekārtas laudim, mēs redzam sabiedriskās parādības daudz savādāk nekā viņi, cītādi izprotam to likumsakarību.

Sešdesmit gadu pār Latvijas pilsētu un lauku skatuveim let Rūdolfa Blaumaņa «Jaunais gars». Līdz padomju laikam to traktēja kā dramu, gandrīz val tragediju, kur komiskās epizodes parādījās tikai kā iestarpinājumi, kā atelpas brīži. Cīruļu saimnieku tieksšanās pēc mantas izpaužas kā liktenīga nelaime, kļūmīgi maldi, bet Mantrausi bijām pieraduši redzēt kā Moljēra Harpagonam un Puškina Skopajam bruņiniekam līdzīgu sīkstulības personifikāciju. Lugas noslēgums bija izturēts šķiru samierināšanās garā — Anna krīt ap kaklu Ievai, Jāņa māte pateicas «dievam kungam» par pasargāšanu no ļaunā gara, — vārdu sakot: gals labs, viss labs.

Citu, pavisam pirmreizīgu pieeju Amtmanis-Briedītis devis šai lugai padomju iztulkojumā, un tā, kā apliecina visi izrādes recenzenti, lezīmē gluži jaunu ceļu Blaumaņa dramaturģijas interpretācijai. Režisors saskatījis agrāk notušu satīras elementus latviešu realitiskās drammas veidotāja sacerējumos, uztvēris sociālo ledabu tam, ko savā laikā uzskatīja vienīgi par burlesku. Ne Abrams, ne Pieteris jau

naļā traktējumā nav sekli jokdari, kādus tos jau gadu desmitiem pazīst latviešu teātru skatītāji, tie atklājas kā spilgti satīriski tēli. Insceņējuma pamatdomā akcentēts tas, ka ne jau nauda kā tāda cilvēkus samaltā un leveda mežonīgā egoismā, bet postu izraisa tas veids, ar kādu pie bagātības tikuši ļaudis sev pakļauj un izmanto citus.

Iestudējuma idejiskajā principā nav nekā no pagātnes elpas. Amtmanis-Briedītis drošu roku pārrāvis saites, ar vakardienas idealizētājiem. Bet uz skatuves valda blaumaniskā atmosfēra, dzīvo Blaumaņa gars. Ir tā pati noskaņa kā tad, kad Jāņa māti atveidoja neizmirstamā Berta Rūmniece, kad uz skatuves atradās daudzi tie, kuru acis jau slēgušas uz neatvēršanos. Aktieri runā tos pašus Blaumaņa vārdus, skatītājs nonācis taj pašā, sen pazīstamajā Blaumaņa sētā, bet viņam vairs nevajag tikai radāt un smieties par citu cilvēku bēdām un priekiem, — viņam ir jāpārdomā arī par savu dzīvi, par visu pasaules iekārtu. Un vai gan Blaumaņa nolūks bija tikai cilvēkus izraudināt un izmīdināt? Varbūt nākamajā teātra vēsturē pats lielākais Amtmanis-Briedīša nopelns būs tieši šis — atdot latviešiem vienu no viņu lielākajiem literatūras klasiķiem.

Tādā pašā tradīciju un novatoriskā savienojumā Amtmanis-Briedītis latviešu skatuvei sniedzis ne vienu darbu vien. Mēs varam minēt insceņejumus, kas pieskaitāmi mūsu teātra mākslas kalngaiļiem — N. Pogodina «Cilvēks ar šauteni», A. Upīša «Zaļā zeme», A. Jakobsona «Cīņa bez frontes līnijās», P. Maļarevska «Pirms vētras». Visos šīs darbos saskatāms dzīvs tīls starp revolucionāram, realitiskām tradīcijām pārpilno mūsu teātra pagātni un gaišo, bez kādiem ierobežojumiem darbīgo šodien. Bet, lai redzētu atšķirības Amtmanis-Briedīša agrākajā un tagadējā darbā, tad, manuprāt, raksturīgākais paraugs ir viņa iestudētais Viļa Lāča «Zvejnieka dēls».

Amtmanis-Briedīša insceņējumi nekā, pat vissmagākajos buržuāziskā teātra krīzes periodos, nav bijuši sausi, garlaicīgi. Cik daudz režisoriskas atjautas, cik oriģinālu spēles momentu parādījās 1934. gadā veiktajā «Zvejnieka dēls» iestudējumā, kuru pats režisors vēlāk no idejiskā viedokļa bargi nosodīja. Viņam ir taisnība tai ziņā, ka toreiz neviens mākslinieks nedrīkstēja iet tālāk par punktu, uz kura bija rakstīts «aizliegts». Revolucionāras domas varēja izsacīt tikai pusvārdos, taču skatuviski šī luga skanēja īsti iespaidīgi, — ne velti (pateicoties kā autoram, tā režisoram) tā piedzīvoja īstu skatītāju skaļa rekordu. Taču veco iestudējumu pat nevaram salīdzināt ar tagadējo. Viļa Lāča romanā parādītos ļaudis tagad redzam uz skatuves interpretācijā, kas par iepriekšējo ir daudz pārākā ne tikai idejiskajā pilnvērtībā, bet arī mākslinieciskajā krāšņumā.

Tik lielās jubilejās kā piecdesmit gadu darbu atzīmējot, bieži mēdz izteikt vispārīnātus komplimentus, pamākotni pauzēt hiperbolizējumus, kuriem paši netic. Šai gadījumā tādā nav vajadzīgi. Taisni pēdējos gados Alfreds Amtmanis-Briedītis mums devis tik daudz, ka ir viss pamats gaidīt no viņa vēl vairāk. Viņš ir savu spēju augstumos. Mūlīgs ieguvums būs ikvienam padomju dramatiķim, kas sadarboties ar šo meistaru, gaīša atmoda katram klasiķim, kura sacerējums Amtmanis-Briedīša vadībā nāks uz skatuves dēļiem. Amtmanis-Briedītis pateicīgs būs jebkurš jaunais teātra darbinieks, kas savu mākslas mūžu sāks viņa gādīgajā vadībā. Sodien mēs satiekam Amtmanis-Briedītis sirmiem matiem, bet ar jaunu, rosmīgu garu. Mēs lepojamies ar viņa līdz šim sniegto, bet līdz ar to nešaubīgi ticam, ka no viņa darba latviešu padomju teātrī nāks kļāt vēl dziļāka panākumu deva. Un jubilejas vēlējumus no visas tautas ir — lai Amtmanis-Briedītis darītu vēl pilnāku to pūru, ko viņš pielocījis savā ražajā darbības gaitā!

Par Jūlija Vanaga dzejoļu izlasi

Sovasar uz rosiģā darbā, jaunrades deģsmē pavadītiem pļeddesmit gadīem atskatījās Jūlijs Vanags — tautā labi pazīstamais īpatnējais dzejnieks, prozaiķis un dramaturģis. Latvijas Valsts izdevniecība nesen, sakarā ar rakstnieka jubileju, laidusi klajā viņa dzejoļu, balādu un poeīu izlasi, kas sniedz vispusīgu pārskatu par Jūlija Vanaga dzeju no 1930. gada līdz šodienai — 1953. gadam.

«Izlasi» leveda Mildas Kalves apcerējums «Jūlija Vanaga dzīves un daiļrades ceļš». Autore sniedz daudz jauna materiāla. Pareizi un rūpīgi izcelti īpatnējie un labākie dzejnieka daiļradē, sīkāk pakāvējoties pie nozīmīgākā, īpaši balādēm «Līpnas kauja» un «Otrā vada vīri».

Vietumis tomēr jāvēlas, lai doma, pārpratums novēršanai, būtu izteikta precīzāk un mazliet plašāk. Tā, piemēram, runājot par tautiskuma problēmas atrisinājumu Jūlija Vanaga dzejā, M. Kalve raksta: «Tautiskuma problēma Vanaga dzejā tomēr nav visur vienlīdz veiksmīgi atrisināta. Padomju dzīves saturam neatbilstoša forma redzama tur, kur dzejnieks tikai atdarina tautas dzīsmes pantmēru, piemēram, dažos dzejoļos krājumā «Saules vārtos». Tā kā vairāk par šo jautājumu te nekas nav sacīts, lasītājam paliek iespaids, ka Vanaga galvenā kļūda bijusi tautas dzīsmes pantmēra atdarināšana, kas ir nepareizi, jo arī tautas dzīsmu rītmā var radīt labus socialistiskā realisma dzejoļus. Turklāt nekompetents lasītājs var izsecināt, ka, ja Vanags būtu atdarinājis tautas dzīsmes ne tikai pantmērā, bet arī citādi, dzejoļis būtu tautisks. Par galveno J. Vanaga kļūdu — dažādo folkloras un mitoloģijas tēlu burtisku pārpēšanu, neņemot vērā tās jaunā saturu, nav minēts ne vārds.

Nepārliecina arī apgalvojums, ka Jūlija Vanags balādē «Otrā vada vīri» pārvaramo šķēršļu smagumu... akcentē, aliterējot skaņas «dz», «č», līetojot vārdus ar līdzskaņiem «s», «r», «spr», «kr», «t» u. c., jo atskaitot burtu «r», pārējo skaņu un līdzskaņu aliterāciju ne autore minētajā piemērā, ne visā balādē nejutām.

Visumā Mildas Kalves raksts «Jūlija Vanaga dzīves un daiļrades ceļš» interesants un peļna levēriju kā līdz šim vienīgais raksts, kas izlīrā Jūlija Vanaga jaunradī tik plaši un vispusīgi. Vadoties galvenokārt no idejiski tematiskā principa, «Izlase» iedalīta deviņās nodaļās.

Jānožēlo, ka grāmatā nav viscaur ievērota vienveidība un valārikiem dzejoļiem trūkst sarakstīšanas gada. Tādēļ

Jūlijs Vanags. «Izlase», Latvijas Valsts izdevniecība, Rīga, 1953.

lasītājs daudzkārt paliek neziņā, un ir grūtāk spriest par dzejnieka daiļrades attīstību. Tā, piemēram, nodaļā «Krēslas laika lappuses» visi dzejoļi sarakstīti buržuāziskajā Latvijā, tiem uzrādīts arī sacerēšanas gads. Bet pirmajam dzejolim «Daugavas telma» gadskaitļa trūkst. Pēc satura var minēt, ka tam jābūt uzrakstītam padomju laikā. Skiet, sazinoties ar autoru, redaktorei nebūtu bijis grūti uzrādīt visiem dzejoļiem sarakstīšanas gadus.

«Izlasi» leveda Jūlija Vanaga skaistie dzejoļi par Komunistisko partiju, padomju tautas vadonim Ļeņinu un Staļinu. Te redzam autora kritisko attieksmi pret saviem agrāk sarakstītajiem daiļdarbiem. Dzejoļi «Gaviju diēna» un «Dziesma par Ļeņinu» ir radoši pārstrādāti, aizstājot mazāk izdevušos pantus ar jauniem, kam labāks skaņējums un domas izpausme.

Arī nākošajā nodaļā «Krēslas laika lappuses» dzejnieks pārpēmis tikai labākos no saviem buržuāziskās Latvijas laika sacerējumiem, atstājot ārpusē tādus pirmajā krājumā «Saules vārtos» ievietotus dzejoļus kā «Pelēkā pasaule», «Asaras», «Ar ogli uz sienas», kas gan realitiski skicē atsevišķas tā laika dzīves ainas, bet mākslinieciskā izteiksmē vēl stipri neizkopti.

Lielais valrums dzejoļu šajā nodaļā sarakstīti 1931.—1933. gadā, t. i., laikā, kad krīze bija tūkstotiem darbaļaudz izmetusi uz ielas, atstājusi tos bez darba un tā paša plāna malzes tieciena, ko tie tikko bija varējuši nopelnīt dažādo buržuāzisko klīku un viņu uzticamo rokaižu socialdemokrātu cildinātajā «demokrātiskajā» Latvijā.

Jūlija Vanaga šī perioda dzejoļi, patiesīgi parādīdami atsevišķus momentus no strādnieku smagās, bezpriecīgās dzīves, asi apsūdz kapitalistisko iekārtu, un lasītājs jūt, ka dzejnieks ir ar tiem, kas cīnās par šīs netaisnīgās pasaules pārveidošanu. Blakus tādēļ nozīmīgākiem dzejoļiem kā «Nabaga lūgšana», «Vēstule no laukiem» un «Par mīlu» sevišķi jāizceļ viens no vislabākajiem J. Vanaga pirmspadomju laika dzejoļiem — poema «Kēksis, zābaki un laime». Tā stāsta par kādreizējo plostnieku, vēlāko bezdarbnieku. Jāni Jostu, kas izbadējis beģerīgi mēnešiem ilgi meklējis darbu, pēdīgi grib atrast izēju Daugavas vilnos. Taču pēdējā mirklī aptver, ka par labāku dzīvi jācīnās, ka «kopā jāliek plecs» ar citiem, ko buržuāzija atstājusi pabērna lomā. Šī poema, kas sarakstīta raitā rītmā un tvīrtiem, veiksmīgi izvēlētiem poetikas līdzekļiem veido spēcīgas ainas, vislabāk liecina par dzejnieka demokrātisko nostāju buržuāziskajā Latvijā.

Jāpieņem, ka «Izlase» ievietots arī viens no Jūlija Vanaga pirmajiem satīriskajiem dzejoļiem «Idillē», kurā kodīgi izzobotas pilsoniskās aprindas, kas laikā, kad tūkstotiem strādnieku mirst badā, sūkstās, ka krīze neļauj iegādāties katru ziemu jaunu kažoku.

Sekojošajās nodaļās «Saules vārtos», «Gvardu galta», «Uzvaras rītā», «Zeme», «Dzīvais arums», «Jaunības», «Mēs sakām miers!» sastopamies ar dzejoļiem, kas labi pazīstami jau no iepriekšējiem Jūlija Vanaga dzejoļu krājumiem. Autors rūpīgi izraudzījies labākos un pārmetumus nepelina. Ar patiku vēlējis pārlasām lieliskās balades par Otrā vada vīriem un Līpnas kauju, kur padomju cilvēka dižums izskan īsti baladiskā skandējuma, rotaļīgi vieglās vārsmas par treju cīņu cīruļiem, dravnieci Zani, mīlestību, ziedošām ievām; atjautīgās satīras: «Vienprātības prieknieks», «Ilensmaisā», «Pardomas pēc pirts» un dažas citas, iegūstot patiesi plašu ieskatu Jūlija Vanaga īpatnējā daudzšķautņainajā daiļradē.

Citādi ir ar atsevišķiem dzejoļiem, kurus līdz šim esam redzējuši tikai periodikā un kas tagad ievietoti «Izlase». Par dažu jāvēlas, lai autors vēl būtu pie tā pastrādājis. Uzskīrot poemu «Rītos, kad galī dzied», nepatīkami pārsteidz pats virsraksts, kas tūdaļ asociējas ar kādu banālu, agrāk izplatītu dziesmu. Labi jāpādomā, kā gan īsti «Gadi kā dzīpiari kamolā rotā». Skaidri nav noprotams arī tas, kas grībēts 204. lpp. sacīt ar to, ka Līze «Nemāk ne krējuma noburt». 211. lpp. balades «Zagaru sala» citādi realitiskajā stāstījumā īsti neiederas rinda par Brenci, kas, cietumos izdēdāties, «Nomiris trimdā aiz pasaules malas». 225. lpp., kur runa par noslepkavotajiem revolucionāriem, traucē nodrāzātās atskaņas «stabs» — «kaps». 229. lpp. dzejnieks, lai dabūtu atskaņu vārdam «gans», pārvērtis Zemgales budzi par «panu».

Skiet, ārpus «Izlases» varēja palikt vājais dzejoļis «Kalēpuikas», kurā daudz deklarativu, kaļļu fražu, piemēram: «Ne jau āmurs — Galva ir tā svarīgā, Papīru un spalvu Nemot palīgā» (278. lpp.). Tādiem vārdiem, kā runā kalējs Greista 285. lpp., viņš gan ne spēš sacelt Darba rezervju zēnos auk, par kuru raksta dzejnieks. Bez tam vairākās vietās šajā dzejolī sastopam arī klaboši sarīnātas atskaņas, piemēram: «Priekš sadreb gāmus Pēkšņi meistaram: Šodien tvaika āmurs Milzīgs klaus tam» (281. lpp.).

Visumā Jūlija Vanaga «Izlase» savu uzdevumu attaisno. No tās gūstam plašu ieskatu Jūlija Vanaga daiļradē un tās attīstībā.

Mirdza Ābola

«Jūras krastā» — jaunais lietuvju balets

Pēc spēcīgās uvertīras lēni atveras priekšskans, un mūsu acu priekšā skats, saulaina novakare Jūras krastā. Apkārt priekš, zvejnieku mājas un laivas, bet turpat netālu kara laikā sagrautās mūra celtnes, kas stāsta par nesenām cīņu dienām.

Tā iesākas pirmais cēliens jaunajā lietuviešu baletā no zvejnieku dzīves «Jūras krastā» («Ant maru kranto»), kam muziku radījis komponists J. Juzelūnas, bet libretu sarakstījis V. Gričickas.

Saistošo sižetu bagātina daudz skaistu un dažādu deju gan liela sastāva izpildījumā, gan nelielās grupu un solo dejās. Dzīli atmiņā iespiežas Kastes tēla veidotājs G. Sabajauskaite dejas. Tā ir uzticīgā, maigā un tomēr dziļā spēka pilnā zvejnieku meitene, kas darbā un uzvarās iet roku rokā ar savu iemīļoto Marju. Pretstatā Kastes mieram un malgumam ir kustīgā, mūžam smaidošā, nerātā One, kuru veido R. Grigorovaite. No vīriešu lomām īpaši izceļas Marjūs (G. Banis) un Jons (S. Gončarovs). Visām lomām ir vairāki dublētāji. Kompozicionāli labi izkār-

toti arī masu skati, kaut ļoti traucē mazā skatuve. Lietuvas PSR galvaspilsētā Vīpnai nepieciešams radīt jaunu Operas un baleta teātri, lai dejojāji varētu pilnvērtīgi realizēt mākslinieku lecerētos nodomus.

Visvairāk prieka sagādā lietuvju jaunā baleta komponista J. Juzelūnas sasniegumi.

Jūlijs Juzelūnas pieder Padomju Lietuvas jauno muziķu saimei, kam padomju vara devusi iespēju iegūt izglītību. Jau agrī parādās viņa liela interese par muziku, bet strādnieka dēlam nebija iespēja tai veltīt savu dzīvi buržuāziskajā Lietuvā. 1940. g., kad nodibinājās padomju iekārta, J. Juzelūnas, jau 23 gadu vecs jauneklis, iestājās Šauļu muzikas skolā un nedaudz vēlāk — Šauļu pieaugušo ģimnazijā. Šai laikā viņš uzraksta arī savu pirmo kompozīciju — dziesmu «Vasara», no kuras staro gaišs optimisms.

Pēc Padomju Lietuvas atbrīvošanas no vācu iebrukumiem J. Juzelūnas iestājās Kaunas konservatorijā kompozīcijas klasē, kuru beidza kā teicamnieks 1948. gadā.

Pirmā simfonija — viņa diplomdarbs — jau rādīja izcila muziķa izaugsmi. Šai pašā gadā viņš iestājās aspirantūrā Ļeņingradas A. Rimska-Korsakova vārdā nosauktajā Valsts konservatorijā. Šeit mācīties, viņam bija iespēja iedziļināties krievu klasiskās un padomju muzikas tradīcijās, kas deva iespēju spilgti izveidoties viņa komponista talantam.

J. Juzelūnas līdzšinējie sasniegumi rāda muziķi realīstu, kura darbos skan daudz radniecīgu stīgu ar tautas melodijām. Viņa muzikā raksturīgas gaišas noskaņas pilnas ainas, kas stāsta par darba tautas cīņām un uzvarām. Jaunais balets «Jūras krastā» ir ievērojams sasniegums mākslinieka izaugsmē. Ar katru ainu muzika aug un veidojas līdzībi izvēlētajam sižetam. Libreta autors V. Gričickas kopā ar KPFSR Tautas mākslinieku, Staļina premijas laureātu A. Mesereru un dekoratoru J. Surkeviču izveidojuši skaistu baleta uzvedumu.

Jāvēlas, lai drīzāk ar to dabūtu iepazīties arī mūsu republikas skatītāji.

M. Galle

Maskavas Padomes vārdā nosauktā Maskavas teātra viesizrāžu panākumi Bulgarijā

Beidzis savas viesizrādes Bulgarijā Maskavas Padomes vārdā nosauktais Maskavas teātris, kas šeit bija ieradies sakarā ar Bulgarijas un PSRS draudzības un padomju kultūras mēneši. Bulgarijas darbaļaudis silti uzņēma teātra trupu. Visām izrādēm bija lieli panākumi. Maskavas Padomes vārdā nosauktā teātra kolektīvs viesojās Sofijā un daudzās citās lielās pilsētās un rūpniecības centros. Uzturoties Bulgarijā, teātris sarīkoja 48 izrādes un 70 koncertus, kurus apmeklēja vairāk nekā simttūkstoši cilvēku.

Notika arī teātra mākslinieku sastapšanās ar Bulgarijas skatuves māksliniekiem, rakstniekiem un dramaturgiem. Prese augsti vērtē padomju skatuves mākslinieku meistariību un uzsver, ka viņu viesizrādes palīdzējušas stiprināt Bulgarijas un PSRS draudzību.

12. novembrī Zinātnes, mākslas un kultūras lietu komiteja sarīkoja pieņemšanu par godu Maskavas Padomes vārdā nosauktā teātra kolektīvam.

Pieņemšanā bija klāt Ministru padomes priekšsēdētājs Vilko Červenkovs, Bulgarijas Komunistiskās parti-

jas CK politbiroja locekļi, Bulgarijas Komunistiskās partijas CK sekretāri, ministri, Tautas sapulces prezidija locekļi, PSRS vēstnieks Bulgarijā M. Bodrovs, zinātnes, literatūras un mākslas darbinieki, Bulgarijas galvaspilsētas sabiedrisko organizāciju pārstāvji.

Bulgaru skatuves mākslinieki sniedza lielu koncertu par godu Maskavas teātra kolektīvam.

Sekojoš Rumanijas Tautas Republikas valdības ielūgumam, teātra kolektīvs izbrauca viesizrādēs uz Rumaniju.

Nokārtot sasāpējušus arhitektūras jautājumus

Tas bija pagājušajā vasarā, kādā Vidzemes augstienes dzelzceļa stacijā. Rīgas vilcienā gaidot, izraisījās saruna par arhitektūru. Jauna sieviete, vēlāk atklājās — skolotāja, teica: «Arhitektūra tomēr ir brīnīģīga māksla. Kad es iebrāucu Rīgā, es vienmēr apmetos Frīča Gaļa ielā, un nekad man neapnīk skatīties tāls piecās mājas, kas tur tik skaisti stāv viena pie otras. Ziniet?» Skolotājas pavadopi arī pazina šīs mājas, un visi vienojās, ka tās nu reiz tiešām esot lieliskas. Vēl vairāk: Rīgā tikai reto celtni varot ar šiem šedevriem salīdzināt.

Arhitektūra ir māksla, kuras darinājumi, būdami reizē tautas materiālās kultūras objekti, atrodas tiešā saskarē ar visplašākajām masām. Tāpēc pārsteidza, ka skolotājas gaume, kas viņai droši vien neļautu tā kļūdīties literāra darba, gleznas vai simfonijas novērtējumā, izrādījās pilnīgi neizkopta un nevarīga, tikko nācās spriest par arhitektūru.

Gadījums ar skolotāju, diemžēl, nav neaizsība vai rets izņēmums. Līdzīgas kļūdas vienas vai otras celtnes vērtējumā dažkārt pieļauj cilvēki ar visai augstu vispārējās izglītības līmeni. Kāpēc? Cilvēks, kas sašutis vērsas pret Kurt-Māleres romāniem, pareizi eeskatot tajos buržuāziskās literatūras pagrimumu, neprot atšķirt līdzīgas kvalitātes darinājumus no īstām, paliekošām vērtībām arhitektūrā un mierīgi atļauj savus mināties kaut par tām pašām minētajām piecām mājām, kuru kļūdzoši raibajās fasādēs uzskatāmi dokumentēta vienīgi arhitektūras deģenerācija. Kā to izskaidrot?

Ka kļūdas tiek pieļautas spriedumos par arhitektūras darinājumiem — tas vēl nav viss. Bieži mūsu republikā vērojama pilnīga arhitektu profesijas, tās uzdevumu, darbības apjoma un specifikas neizpratne. Un ne tikai plašākā sabiedrībā! Vēl nesen lasījām laikrakstos, ka inženieris K. Kreismanis aizstāvēs disertāciju «Koka būvelementu konstruktīvā aizsardzība pret trupšanu ēku celtniecībā» arhitektūras zinātņu kandidāta (retinājums mūsu — G. P., V. S.) grāda iegūšanai. Disertācijā, nevar būt divu domu, risinātā inženierzinātnēm specifiska problema, kam ar arhitektūru ir apmēram tāda saskare kā, — meklējot ne gluži adekvātu, tomēr līdzīga rakstura piemēru citā zinātnes jomā, — grāmatu aizsargāšanai ar dāļliteratūru. Nevēlams neaizvēlēties par to, cik svarīgi grāmatas saudzēt un saglabāt, lai pēc iespējas paildzinātu to mūžu, jo ar grāmatu palīdzību literāri darba ietvertās idejiskā mākslinieciskās vērtības kļūst pieejamas plašām lasītāju masām. Bet kurš gan ieteiks piešķirt filoloģijas zinātņu kandidāta gradu cilvēkam, kas izstrādājis disertāciju (vērtīgu un vajadzīgu!) par — grāmatu aizsargāšanu pret pelējumu un kodēm?... Tas, ka Universitātes vadība tomēr uzskata šādas kombinācijas par iespējamām, rāda: vēl aizvien neesam skaidrībā par arhitektu profesiju, bet jo sevišķi — par tās vietu un nozīmi iepretim citām, ar arhitektūras objektu projektēšanu un realizāciju saistītām specialitātēm.

Katras mākslas, tamlīdz arī arhitektūras, loma īstenības izziņā ir jo lielāka, jo labāk cilvēks sagatavots tās īpatnējo īpašību izpēti un izpratnei. Mums nevar būt vienaldzīgi, kā veidojas un kādā virzienā attīstās padomju cilvēku estētiskie uzskati.

Mūsu republikā idejiskā un estētiskā audzināšana arhitektūras nozarē atstāja pilnīgi novārtā. Pēdējos gados nav izdota ne viena grāmata, attēlu krājums vai cita veida darbs, kas skartu arhitektūras problēmas vai vismaz apkopotu ilustratīvo materiālu. Pasākumu, kas plašāk popularizētu masās, īpaši jaunatnē, padomju arhitektūras sasniegumus un attīstības virzienus, kas palīdzētu tuvāk iepazīt vietējos vēsturiskās arhitektūras pieminekļus — nav.

Nevaram nenosodīt to vienaldzību, ar kādu republikas kultūrizglītojošo darbu vadības iestādes izturas pret klusumu arhitektūras zinātnē. Neuztraucas arī zinātniski pētnieciskās iestādes. Tiešām jājautā, cik ilgi vēl ZA Arhitektūras un celtniecības institūts labu, bet tālu nākotnes nodomu vārdā turpinās atvaļīt neatliekamas šīs dienas prasības? Latvijas PSR pilsētās un laukos atrodas daudz izcilu, mākslinieciski augstvērtīgu seno celtnu, starp kurām vairākas ir ieskaitītas Vissavienības nozīmes arhitektūras pieminekļu kategorijā. Cik ilgi vēl lievērses šo objektu izpratnē turpinās sniegt vienīgi

buržuāziskās Latvijas laikā vai pat vēl senāk izdoti sacerējumi, kas pilni sovīnisma un «kulturtreģerisma»?

Jāprasa, lai institūts, paraleli kapitāliem darbiem («Latvijas PSR arhitektūras vēsture», ielānota 1953.—1960. g.), sāgātavo un izdod monogrāfijas par atsevišķām celtnēm, celtnu grupām, autoriem. Šādas monogrāfijas par Vecrīgu, Rundāles pili, arhitektu Jāni Baumanu utt., kur pirmo reizi tiktu dots attiecīgu objektu vai attiecīgu autoru darbības dziļi marksistisks novērtējums, nepieciešamas vispirms arhitektiem. Bez nopietnām mūsu arhitektūras mantojuma studijām grūti runāt par apzinājumiem un mērķtiecīgu jaunās latviešu padomju arhitektūras nacionālās formas meklējumiem. Brīlgo republiku pieredze rāda, ka gaumīgi izdotās, bagāti ilustrētās grāmatas gūst atsaucību visplašākajās tautas masās. Padomju cilvēka garīgo interešu loks strauji aug. Aug viņa prasības visās mākslas nozarēs. Ne apiet, bet pareizā gultnē šīs lievērses ievadīt un šo lievērsētību visiem iespējamām līdzekļiem atbalstīt — tas mūsu mākslas zinātnieku pirmais pienākums.

To labi sapratīs Valsts Tēlotājas mākslas muzejs, kas, izmantojot zinātniski pareizi izstrādātus maketus, sācis iepazīstināt apmeklētājus ar dažādu laikmetu arhitektūras stilēm. Šis neliels, visādi apseļamais lediģlis, radot attiecīgu materiālo bāzi, var izvērsties par nozīmīgu pasākumu arhitektūras izpratnes audzināšanā, jo muzeju apmeklēt tūkstotiem cilvēku.

Līdzīgā kārtā arī citām testādēm — muzejiem, mācības iestādēm, Arhitektu savienībai un, protams, ZA Arhitektūras un celtniecības institūtam, jāuzņemas iniciatīva un jāorganizē referāti, radioaizījumi, lekcijas ar diapozitīvu demonstrēšanu u. c. pasākumi padomju arhitektūras prakses un teorijas popularizēšanai.

Tomēr, pat sekmīgi realizējot visus iepriekš minētos ierosinājumus, būtu vēl par maz darīts, lai paceltu pletiekami augstā līmenī mūsu jaunatnes estētisko audzināšanu. Te sava nostāja radikāli jāmaina Kultūras un izglītības ministrijām, kas joprojām pārāk maz vēribas plevērēt skolēnu sistematiskai vispusīgai iepazīstināšanai ar tēlotājam mākslām. Rezultātā jaunietis, skolu beidzot, bieži vien ir nespējīgs patstāvīgi vērtēt mākslas darbus, ir vienaldzīgs pret tēlotājam mākslām un arhitektūru. Tādējādi ne tikai atstāts robež jaunība vispārējā izglītībā, bet neizmantots patstāvīgs mūsdienu mākslas audzināšanā.

Daži secinājumi jāizdara arī LVU vadībai: vai tie jaunie specialisti, kam Universitāte pavarījis pēc diplomprojekta aizstāvēšanas piešķirts nosaukums «architekti», tiešām būs šim nosaukumam atbilstoši sagatavoti? Republikas arhitektu sabiedrībā par to valda nopietnas bažas. Ir taču atklāts noslēpums, ka arhitektūras nodaļa, kurā pēc fakultātes likvidācijas koncentrēti viss mūsu jauno arhitektūras kadru sagatavošanas darbs, Universitātē atrodas pabērna stāvoklī. Iekļauta inženierceltniecības fakultātes sastāvā, atstāta bez augsti kvalificētiem pasniedzējiem, tā lēni, bet konsekventi zaudē izteiktu arhitektūras mācības testādes profilu.

Vai šāds stāvoklis uzskatāms par normālu? Protams — nē. Rūpējoties par visas sabiedrības nemīgtīgu augošo materiālo un kultūras vajadzību maksimālu apmierināšanu, izvērsās un izvērtēties ne vien neredzēti plašs celtniecības darbu apjoms, bet aizvien augstākas kļūs tās prasības, kas padomju arhitektūras darinājumiem tiek uzstādītas idejiski mākslinieciskā izteiksmīguma ziņā. Jo sevišķi tas attiecas uz lauku celtniecību kam PSKP CK vēsturiskie septembra Plenuma lēmumi pavēruši nepildzīvotas perspektīvas. To pareizi novērtējot, citās padomju republikās pašlaik lecerēti pasākumi arhitektūras nacionālo kadru sagatavošanas darba nopietnai paplašināšanai un uzlabošanai. Turpretim pie mums, nerunājot nemaz par arhitektūras fakultātes atjaunošanu, nekas netiek darīts normālu apstākļu radīšanai kaut tai pašā nodaļā. Neskarot citus trūkumus, fakultātes vadībai, ignorējot atkārtotos aizrādījumus presē, it kā pilnīgi vienaldzīga arhitektūras nodaļas pasniedzēju kvalifikācija. Minēsim tikai vienu piemēru. Vienu no atbildīgākajām disciplinām — padomju arhitektūru — vecāko kursu studentiem

Turpinājums 5. lappusē

«Romeo un Džuljeta» LPSR Valsts Dailes teatŗi

J. PĀBERZS

Tāpat kā citām Šekspira lugām, arī «Romeo un Džuljeta» padomju teatŗis izstrādājis bagātas, zinātniski pamatotas interpretācijas tradīcijas. Mila stiprāka par naidu — tā, pārfrāzējot Raiņa vārdus, varētu raksturot Šekspira cildenās trāģedijas vadmotīvu padomju teatra iztulkojumā. Lai šis vadmotīvs skanētu skaidri un spēcīgi, aizlietu līdz skatītāja prātam un sirdij, svarīgs ir milas un naida pretstatījums. Milas sadursme ar naidu, milas uzvara par tumšo un aklo pretspēku tad arī bijusi atslēga, ar ko režisors Eduards Smilģis un viņa palīgi Osvalds Krēslis un Ērika Ferda centušies atrisināt «Romeo un Džuljetas» jauo inscenējumu Dailes teatŗi.

Pareizā idejiskā koncepcija nodrošinājusi izrādes sekmes. Luga skan pareizi, trāģiskajā finalā nav bezcerības toņa. Himna uzticīgai mīlai, cilvēka jūtu skaistumam un diženumam skan spēcīgi un pārliecinoši. Milas un naida pretostatījuma skaidrumu mazliet mazina vienīgi pārāk brīvā rīcība teksta īstenošanā.

Izrāde Dailes teatŗi sākas ar cīņu starp naidīgajām nometnēm — Veronas augstmaņu dzimtajām Montekiem un Kapuletiem. Režija nosvīturojis īsu skatu, kurā naidīgo feodālu kaļpi atjautīgā sarunā pastāsta par abu dzimtu naidu. Ietaupādama tikai dažas minūtes no izrādes laika, režija atņēmusi skatītājam tevadijumu lugas notikumos. Šāds reducējums galu galā atsaucas uz senā naida pārvarētājas — Kapuleti meitas Džuljetas un Monteki dēla Romeo trāģiskās milas spēka atklāsmi.

Izrādes smagums, kaut arī Šekspira lugās nozīmīgs ir gandrīz ikviens tēls, šoreiz vispirma kārtā gulstas uz Romeo un Džuljetas tēlotāju pleciem. Visu atzinību Dailes teatŗis pelnījis par Romeo lomas uzticēšanu jaunajiem aktieriem Harijam Līepiņam un Eduardam Pāvulam. Šis drosmīgais solis izrādījies izdevīgs tiklab inscenējumam, kā arī pašiem aktieriem, attiecībā uz viņu meistarības audzināšanu. Vieglī saprast, ko jaunam māksliniekam, teatra gaitu sācējam, nozīmē gatavoties tik lielai, visā pasaulē populārai lomai, par kuru skatītājam jau pirms izrādes ir savs priekšstats un prasības. Uzticība, kas izpaužas šādas lomas piešķiršanā, spāno radošo enerģiju, mudina uz neatlaidīgu darbu. Mēs visi šodien esam liecinieki lielā darba vērtīgajiem augļiem. Harijs Līepiņš un Eduards Pāvuls ar Romeo lomu izauģuši, kā saka, par veselu galvas tiesu, viņu mākslinieciskā gatavība ieguvusi jaunu, augstāku brīduma pakāpi, stingru, paliekošu rādījumu. Pats galvenais, kas sagādā prieku, skatot Romeo lomā gan Hariju Līepiņu, gan Eduardu Pāvulu, ir tieši izrādes tēla saturā, cenšanās atklāt dziļu cilvēcisku jūtu spēku. Cilvēnā mīla, kas valda Romeo sirdī, uz Dailes teatra skatuves paceļas augstu pāri Kapuleti un Monteku dzimtu naidam, piešķir izrādei dziļi optimistisku skanējumu.

Romeo tēlotāju sniegumā ir arī trūkumi. Daļā no tiem līdzvalnīga arī režija. Pirmajā ainā Romeo ir pārāk drūms, nomačs. Teksts liecina, ka Romeo pēc sava rakstura ir rada dzīves priecīgajam Merkucio, viņš tikai domā, ka ir nelaimīgi leimījies, istā mīla taču mostas tikai pēc satikšanās ar Džuljetu. Te nepietiekami precīzs bijis režisura nostādījums. Tēlu tālāk attīstot, H. Līepiņš Romeo lomā dažās vietās (piemēram, balkona skatā, priekšpēdējās ainas monologā) kļūst iekšēji vēss, nonāk tālā ārējā veldojuma varā. E. Pāvula Romeo piepildīts ar lielāku iekšēju kvēli. Toties kustības, žes-

tos viņam pietrūkst skaidrības, klasiskā lakonisma. Kustību nesavaldība, chaotiskums viņam sevišķi traucē jau piemērotajā balkona skatā. Skiet, ka būtu lietderīgi dot šai skatā E. Pāvulam jaunu mizanscenu. Pašreizējā mizanscena acīm redzot labi atbilst H. Līepiņa aktieriskajam īpatnībam, toties E. Pāvulam tā nav piemērota. Vajadzētu radīt apstākļus, kas samazinātu nepieciešamību pēc žestiem, kustībām. Šai gadījumā pārliecinoši pierādās, ka nevar divus dažādus, atšķirīga temperamenta aktierus iespēlēt vienā un tai pašā mizanscenā.

Arī Džuljetas lomu tēlo divas aktrises — Milda Klētniece un Viļa Artmane. Abas mākslinieces pareizi sapratušas, ka luga optimistiska, dzīvi apliecinošo spēku Džuljetas tēls nes vēl vairāk nekā Romeo. Izcila Šekspira pētnieks, padomju zinātnieks M. Morozovs lielu svaru piešķir, piemēram, tam, ka lugas oriģinālā pēdējās divās rindās tā raksturota kā stāsts par Džuljetu un viņas Romeo. Latviskajā tulkotā šī fīnese, kas pasvīturo Džuljetas tēla vietu un nozīmi, palikusi neievērota. Taču aktrises šo akcentu izlobījušas no visas lugas notikumu gaitas, no personāžu attiecībām, un izvirzījušas Džuljetas tēlu izrādes priekšplānā. M. Klētniece un V. Artmane nekopē vienu otru. Džuljetu viņas atveidojušas katra savā, īpatnējā papēdē. Taču iznācis tā, ka abām aktrisēm puslīdz sakrīt tiklab tēlojuma stiprās puses, kā arī samērā nedaudzle trūkumi. Vispilnīgāk un visskaidrāk Džuljetas tēls atklājas dramatisks skatos, piemēram, skatā pirms miega zāļu ledešanas, tāpat kapličas skatā. Toties izrādes sākumā traucē pārspīlētā cenšanās tēlot naivu bērnu. Pārāk liela nozīme te piešķirta Šekspira aizrādījumam, ka Džuljeta ir tikai četrpadsmit gadu. Vispirma kārtā vajadzēja balstīties uz to, ka Džuljeta jau ir nobriedusi dzīvai, pašizlīdzīgai mīlai.

Ļoti spilgtu, sulīgu Džuljetas aukles tēlu izveidojis Austrā Baldone. Viņai, tāpat režisuram var ieteikt tikai vienu — enerģiskāk cīnīties pret šai lomai pārstāto tendenci izvirzīt pirmajā vietā, kļūt par dominējošo tēlu izrādē. Tas tieša, ka literatūrās vēsturē Džuljetas auklī bieži vien dēvē par Falstafu brunčos. Šis apstāklis tomēr nevar būt par attaisnojumu autora noteikto tēlu attiecību traucēšanai. Ar tēla komiskošānu dažkārt pārāk aizraujas arī Arnolds Stemps aukles kalpa Pētera lomā. Nevajag aizmirst, ka Pēteris vienmēr bijis lielu un vislīlāko aktieru repertuarā. Šis lomas tradīcijas sniedz līdz izcilajam angļu aktierim Šekspira draugam Viljamam Kempam. Kaut vai aiz cieņas pret labām tradīcijām nedrīkst atjauties sagrozīt tekstu, tīši sabiezināt krāsas. A. Stemps šai ziņā ir nepietiekami piesardzīgs. Čīdā Pēterā tēls jāuzskata par levdorojamu sasniegumu apdvinātā aktiera jaunradē.

Svarīgu vietu izrādē ieņem mūka Lorencio tēls Luījs Smits tā veldojumā labi izmantojis savu aktiera rādījumu, augsto meistarību. Īpaši gribas atzīmēt to, ka viņš ir visnopietnāk izturējies pret Šekspira dzejas runāšanu. Daudzi citi aktieri, arī Romeo un Džuljeta tēlotāji, šai izrādē runā prozu arī tajās vietās, kur Šekspīrs rakstījis dzeju, turklāt skaistu dzeju.

Meklēdams Šekspira ģenialitātei lugal pareizo idejisko traktējumu, padomju teatŗis (pretēji buržuaziskajam teatŗim, kas «Romeo un Džuljetā» spējis saskatīt labākā gadījumā tikai skaistu mīlas noveli) sevišķu vērtību pievērš tam, lai

konkretu scenisku izpaušmi rastu milas un naida pretnostatījums. Tātad svarīgs ne tikai Romeo un Džuljetas mīlas atklāsmes dziļums, bet arī skaidrumums, kādā izpaužas Monteku un Kapuleti namu naida nežēlība. Ja buržuaziskajā teatŗi cīnām starp Montekiem un Kapuletiem parasi ir tikai ārēja ietvara, fona nozīme, tad padomju teatŗis, iestudējot «Romeo un Džuljetu», rūpējas vispirma kārtā par to, lai reljefi atklātos abu naidīgo pušu pārstāvju raksturi. Dailes teatra inscenējumā šai ziņā gūti nozīmīgi panākumi, kaut arī paveikts ne viss iespējamais.

Bez iebildumiem pieņemams Rūdolfa Kreicuma sniegums vecā Kapuleta lomā. Pārliecinošs viņš ir naida izpaušmē, dziļi savijpo arī izlīšanas aina. Zēl, ka levdorojami nevarīgāks ir pretinieks Monteki Jāņa Mencas sniegumā. Viņa balsī pārāk maz dzirdams naida pārpemta augstmaņa bargums.

Interesants ir eksperiments, ko teatŗis izdarījis ar senjoras Kapuleti un senjoras Monteki lomām. Šais lomās pārmaiņus tēlo Lilija Žvigule un Ērika Ferda. Gluži atšķirīgā intonācijā, ar pilnīgi dažādu žestu palīdzību abas aktrises izteiksmīgi noraksturo Džuljetas māti. Toties senjoras Monteki lomā ne L. Žvigule, ne Ē. Ferda netiek pāri teksta skopumam.

Dzīvās, siltās krāsās parādīts Romeo draugu pulks. Sevišķi labi izveidots Merkucio tēls. Ar lielu māksliniecisku spēku Arturs Dimīters tajā lemlisotjs krietna, droširdīga vīra jautrību, renesanses laikmeta cilvēka brīvdomību. Merkucio nāves skats ir patiešām savilgojošs, satricinošs. Veiksmīgi partneri A. Dimīteram ir Kārlis Valdmāns Benvolio un Kārlis Ādernieks Baltazara lomās.

No Kapuleti nometnes jaunatnes skatītāja atmiņā dziļi iespiežas vienīgi Tibalds. Taču Albertam Mikelsonam vajadzētu padomāt arī par to, lai ataisnotu Džuljetas dusmu uzliesmojumu pret Romeo, kad viņa uzzina par Tibalda nonāvēšanu. Pašreizējais, viscaur atbaldošās krāsās uzzīmētais Tibalds ir pretunā ar šo momentu.

Iespaidīgs, monumentāls ir hercoga Eskala tēls Zana Priekula veldojumā. Varētu vēlēties vienīgi, lai viņa runā dzirdētu vairāk nianšu. Pagaidām Eskals, kura tēkstam ir liela nozīme, runā mazliet monotoni. Laikam tādēļ luga noslēgumā vārsmas pārnestas uz Lorencio tekstu.

Korekti, atturīgi Parisa tēlu veido Valentīns Skulme. Bet paliek iespējams, ka aktieri pārāk ietekmējis aukles tekstā sastopamais Parisa raksturojums — «vaska lelles». Tā Pariss raksturots tikai latviskajā tulkotā, autors gribējis pateikt vienīgi to, ka Pariss ir skaists.

Ļoti organiski izrādē iekļaujas Mārgera Zariņa un Induļa Kalniņa muzika. Pēc ilgāka laika šai inscenējumā atrodam muziku, kas patiešām palīdz tēlu raksturošanai, rada vajadzīgo noskaņu, atmosfēru, nevis tikai aizpilda ainu starplaikus, slēpj skatuves pārbūves trūkšus.

Grūts un sarežģīts bijis skatuves gleznotāja Girts Vilka uzdevums. Ar trāģijas stilu saistīta monumentālitate te bija jāapvieno ar nepieciešamību dekoratīvi apkalpot veselas 16 ainas. Šo uzdevumu G. Vilks atrisinājis visai veiksmīgi.

Dailes teatra kolektīva radošo pūliņu rezultātā «Romeo un Džuljeta» inscenējums kļuvis par nozīmīgu, iepriecinošu notikumu republikas teatra mākslas dzīvē. Samērā nelielos trūkumus un kļūdas, kas vēl ir šai izrādē, var izlabot kārtējā darbā, ko teatŗis veld ar ikvienu skatītājam nodotu iestudējumu.

FRANCIS ŠUBERTS

(1797.—1828.)

Šā gada 19. novembrī pagāja 125 gadu kopš mīr's ģenitālis austriešu komponists Francis Šuberts. Šāvenā komponista jaunrade iepem ļoti redzamu vietu visā pagājušā gadsimta Vakarēropas muzikas kultūrā. Būdam Bethovena laikabiedrs, Šuberts pieder citai mākslinieku paaudzei, kuras jaunradī noteica un ietekmēja cita sociālā vide un cita politiskā atmosfera. Ja Bethovena jaunradē viegli saskatāma Francijas buržuaziskās revolūcijas ideju ietekme, tad Šuberta jaunrades procesu ļoti lielā mērā noteic šīs revolūcijas sakāves periods, kurā reakcionārā Austrijas valdība ar kanceleru Meternihu priekšgalā centās apspēst un iznīdēt katru brīvas domas izpaušmi. Šis reakcijas laiks atstāja savu ietekmi kultūrā un mākslā. Dzima jauns virziens — romantiāms. Buržuaziskā intelligēnce, redzēdama revolūcionāro ideju nepiepildāmību un pldzīvodama to sakāvi, krasi mainīja savu nostāju, divējādi reaģēdama uz laikmeta notikumiem. Progresīvā virziena pārstāvi, pē kuriem piederēja arī Šuberts, sapņoja par laimi un taisnību, rodot atbalstu savam tēksmēm dzimtajā dabā un tautas daļradē, vienkāša cilvēka dvēseles dzīves pārdzīvojumos. Turpretī reakcionārā virziena romantiķi noslīga galeja subjektīsmā, pesimismā un pagatnes idealizēšanā.

Šuberta muziku raksturo dziļa sirsnība un paties cilvēka psiholoģisko pārdzīvojumu attēlojums. Tā humanisms, dziļie sakari ar tautu un nesatricināmā tiebja cilvēka dvēseles spēkiem palīdzēja māksliniekam realistiski atrisināt jaunrades problēmas.

Lai gan viņa mūžs bija ļoti īss, Šuberts atstājis pārstēdzot lielu muzikas mantojumu, kurā ietilpst visdažādākie žanri: vairāk par 600 solo dziesmu, 9 simfonijas, apmēram 20 muzikāli dramatisku darbu, starp tiem operas, dziesmuspēles un muzika dramatiskskām izrādēm. 6 uvertīras orķestrim, apmēram 30 dažādā kameransambļi un vairāk par 50 klaviermūzikas sacerējumu. Tāds ir, īsi un nepilnīgi uzskaitīts, Šuberta muzikālais mantojums.

Bet ne ar sacerējumu daudzumu ir kļuvis levdorojams komponists. Viņa viscaur liriskās muzikās vērtību noteic tās dziļais mākslinieciskais saturs, spilgtā tēlainība, tautiskums šī vārda visplašākajā nozīmē un patiesas dzīves atspoguļojums. Viņa melodijas sastopas kā austriešu, tā unguru, slavu un etu Eropas tautu muzikās intonācijās. Ne par velti daudzas Šuberta dziesmas ir folklorizējušās.

Vislīlākos panākumus guvušas Šuberta dziesmas, klaviergabali un simfonijas, jo sevišķi divas pēdējās: si-mīnorā un Do-mažorā; šo pēdējo levdorojamā krīvu kritiķis Stasovs kopā ar Bethovena simfonijām nosauca par vienu no augstākajiem muzikās sacerējumiem pasaulē.

No jaunības perioda levdorojamākajām dziesmām mināmas «Grietīņa pie rājam» un balade «Meža kēniņš» ar Gētes vārdiem. Ģenitāli vienkārs, dziļas sirsnības pilns Grietiņas muzikālais tēls. Tas cēls un steidzīgs, pārs dzila dramatisma un jūtu kvēles. Balade «Meža kēniņš» ir spilgta dramatisma, romantiķas dabas tejtūtas un spilgtas tēlainības piesātināta.

Šuberta turpmāko gadu vokālajā liriskā levdorojamā vietu ieņem viņa dziesmu cikls «Skaistā dzimavniece» un «Ziemas ceļš» ar dzejnieka Millera tekstiem. Šie divi cikli ir zināmā mērā komponista autobiogrāfijas lappuses. To varonis ir klaidonis-celīnieks, kurš velti mēģina sasniegt dzīvā laimi un mīlu. «Skaistajā dzimavniece» tas ir cerību un nākotnes sapņu pilns jaunek-

lis, bet «Ziemas ceļā» jau sašauts un dzīvē rūgti vīles cilvēks bez cerībām nākotnē. «Skaistās dzimavnieces» darbība noris pavasarīgā, bet «Ziemas ceļš» jau stindzinošas ziemas fonā. Abu ciklu dziesmas tēlo dažādus psiholoģiskus pārdzīvojumus dažādās dzīves situācijās. Tās pilnas daļa, izteiksmīga melodisma, skan vienkārši un cēli kā tautas dziesmas.

Līdzās šiem cikliem mināmas daudzas citas viņa populāras dziesmas, dziļi sirsnīgas un vienkāršas «Leuku rozi» un «Forele», poētiski sapņainās «Serenade» («Lēni lūdzot») un «Ave Maria», trāģisku nojautu pilnās «Dubultnieks», «Atlants» un «Pilsēta» (Heles vārdi) un daudzas citas, kas pelnīti kļuvušas pasaulesāvenas. Tās arvien ietilpst labāko dziesdu repertuarā, tās dzied pašdarības kolektīvos, studējošā jaunatnē, tās pazīst katrs muzikas mīlētājs.

Tikpat plaši pazīstami ir daudzie Šuberta kameransambļi un klaviergabali — ekspromti, muzikālie mirkļi, ekosezes, marši, dejas. To vienkāršajās, izteiksmīgajās melodijās un ritmos plaši atspoguļojas tautas dziesma, sadzīves muzikas žanri.

Neapšaubāmi, ka Šuberta jaunrades vadošais žanrs — dziesma — savu kārti labvēlīgi ietekmēja arī viņa simfonisko muziku. Ja pirmajās simfonijās Šuberts vēl ļoti tuvs tradicionālajam Vīnes klasiku simfonismam, sevišķi Haidnam un Mocartam, tad viņa divas pēdējās simfonijas lezmē plūnīgi jaunu virzīnu simfoniskajā muzikā.

1822. gadā uzrakstītā simfonija (si-mīnorā) parasti tiek saukta par «nepabeigto». Šis nosaukums radies tādēļ, ka tā uzrakstīta divās daļās, pārējot tradicionālo simfoniskā cikla četrdaļību, bet arī šādā veldā simfonijā lakoniski un nobeigti izteikta tās mākslinieciskā koncepcija. Simfonijā nekādā ziņā neatstāj nenobeigtības iespaidu. To acīm redzot nav izjutis arī komponists, kurš, uzrakstot tikai dažus uzmetumus trešajai daļai, pārtrauca darbu pie tās. Līdz dzīves beigām viņš sacerēja vēl divas simfonijas, neatrādams par vajadzīgu turpināt «nepabeigto».

Šuberta si-mīnora simfonija ir pirmais un ģenitākais romantiķas simfonijas paraugs. Tās galvenā ideja ir vienkārša cilvēka dvēseles pārdzīvojumi, cerības un sapni, attieksme pret dzīves īstenību, neskaņdras, īgu pilnas nojautas par bijušo laimi vai arī varbūtējo laimi nākotnē. Druma čovada tema skiet kā tālaka smaga īstenība, kas vienmēr atgādina cilvēkam savu kļātūmi. Idiliski ekumjā galvenā partija ir kā atbaid cilvēka iekšējo jūtu pasaulē. Galšā liriskā valsveldīgā blakus partija — tāls sapnis, pēc kura ligojas cilvēks. Šeit nav bethoveniski varonīgā cīņas gara, bet gan dziļi patiesas liriskas izjūtas, līgas, cerības un neapmierinātība. Simfonijas otrā daļa — krāšņākais galšās simfoniskās liriskās paraugs ar viegli lezmētu skumju nokrāsu. Te saklausāms romantiķam raksturīgais dzīves plevitā varoņa sapņojums par tālu un nesasniedzamu laimi.

Simfonijā Do-mažorā ir četrdaļīga, sacerēta komponista pēdējā dzīves gadā. Tās atskapoju kompozists nav dzirdējis. Tikai 1838. gadā to nejuši atrada Šumans un pirmals to atskapoja gadu vēlāk. Šī simfonija pēc sava satura ir dziļi optimistiska, līksma un melodiska. Romantiķiskā pēc koforita leveda tema, enerģiskā un spriegā galvenā partija, liriskā, unguru tautas muzikā tuva blakus partija — tāds ir pirmās daļas tematiskais materiāls. Arī otrās daļas maršveldīgajā melodijā jūtams unguru kolorīts. Šī daļa ir gaišas, priecīgas liriskas un silta tautas melodisma caustrāvota. Trešajā daļā viegli saskatīt sadzīves muzikās žanru iespaidu. To pasvīturo galšās, dzīves priecīgais valšis veldusdaļā. Simfonijas pēdējā daļa — līksms pilna, caustrāvota fanfara skanējums un maršu ritmiem. Neskatoties uz simfonijas līksmo nokrāsu un atšķirību no «nepabeigtās», vispārēja noskaņojuma ziņā arī šī simfonija spilgti romantiķa pēc koncepcijas.

Šuberta muzika ir vienmēr saistīta plašās klausītāju masas, tuva un saprotama padomju klausītājiem. Šīs dienas, kad visa progresīvā pasaule atzīmē Šuberta 125. nāves dienu, Padomju Savienībā tiek rīkoti tematiski koncerti, lekcijas un citi pasākumi, veltīti ģenitālā komponista atcerē. Arī mūsu republikas muzikās iestādes atzīmē šo notikumu. Šīn simfoniskajā sezonā LPSR Valsts filharmonijas koncertos jau atskanoties abas minētās Šuberta simfonijas. LPSR Radio rīko Šuberta muzikās pārrādes. Šim gadījumam veltītu tematisku koncertu-lekciju ciklu gatavo LPSR Valsts konservatorijas kolektīvs.

V. Kaupuža

Nokārtot sasāpējušus architektūras jautājumus

Turpinājums no 4. lappuses

lasa L. Birzīte. Viņas lekciju zemais teoretiskais līmenis vairākkārt kritizēts, bet vadija uz šo kritiku vienmēr reģējuši tīri formāli. Pagājušajā mācību gadā L. Birzīte sāka lasīt marksiskskās estētikas kursu. Iebildumi pret šim bezatbildīgas čalošanas pilnajam lekcijām bija tik lieli, ka likās — vadošie darbinieki beldzot būs spiesti izdarīt būtiskus secinājumus. Taču tas nenotika. Marksiskskās estētikas lasīšanu pati lektore gan pārtrauca, bet tas arī bija viss.

Vienam no šī raksta autoriem bija izdevība būt klāt PSRS Zinātņu akadēmijas Mākslas vēstures institūta architektūras sektora š. g. 3. novembra sēdē, kur tika analizēta mūsu Architektūras un celtniecības institūta sastādītā temās «Latvijas PSR architektūras vēsture» programma (autore L. Birzīte). Maskavas vadošie specialisti

architektūras vēstures jautājumus, kas piedalījās sēdē, asi nosodīja programmas sastādītājas dziļi nezinātniskas, nemarksiskskās pļeļu un atzinā, ka savās konsekvencēs šī programma ved tālnā ceļā uz nacionālsvīnismu, atstājot plašas iespējas mūsu architektūras vēstures pētniecības darbā levdzāt buržuaziski nacionālistiskās un «kulturtreģeriskās» teorijas (tas atzīmēts arī vienbalsīgi pieņemtajā atsauksmē).

Pēc nepilniem diviem mēnešiem — nākamā gada janvārī — notiks Baltijas republiku architektūras vēsturnieku konference. Rīgā pulcēsies brālīgo tautu zinātnieki, lai atskatītos par paveikto darbu, dalītos pieredzē un sprautu nākotnes uzdevumus. Lietuviešu biedri atvedīs architektūras izdevumus, īgauņu — «Igaunijas PSR architektūras vēstures» prospektu un pirmās daļas maketu. Ko varēsīm pa-

rādīt, par ko varēsīm pastāstīt mēs? Ir taču zināms, ka LPSR ZA Architektūras un celtniecības institūts radošā pētniecības darbā izvēršanas vietā nododas nevienam nevajadzīgiem, scholastiskiem strīdiem par jautājumiem (piemēram, par attieksmēm pret architektūras mantojumu), kurus sen atrisinājuši padomju architektūras teorija, pē kam šo atrisinājumu pareizību jau pārliecinoši pierādījis un pierādā padomju architektūras prakse.

Pēdējais laiks ne vien mūsu architektūras vēsturniekiem un teoretikiem, bet arī visām iestādēm un organizācijām, kas saistītas ar architektūras specialitāti, paškritiski pārskatīt savu līdzšinējo darbību un turpmākā darbā plānus. To darīt lieku reizi mudina gaidāmā architektūras vēsturnieku konference.

G. Priede,
V. Susts

PAR VIESMĪLĪBU UN GLĀZI TĒJAS

I

Viesis. Cik jauks vārds! Mēs mēdzam teikt: «Pie mums bija viesis». «Lūdzam jūs atnākt viesos». «Mēs gaidām viesus». Lai piedod mums komunālās saimniecības darbinieki, kuriem uzticēts vadīt palīguzņēmumus, ko tautā parasti sauc par viesnīcām, ka mēs neizdarīsim nekādu īpašu atklājumu, atgādinādam viņiem, ka vārds «viesnīca», saskaņā ar visu paskaidrojošo vārdnīcu sastādītāju apgalvojumu, cēlies no vārda «viesmīlība». Bet viesmīlība nozīmē sirsnīgu uzņemšanu.

Cilvēks iebrūcis rajona centrā. Izkāpis no vagona, viņš ir norūpējies par to, kur atradīs naktsmājas. Vai viņu sagaidīs viesnīcā ar laipnu jautājumu: «Ko jūs vēlētos — gultu kopējā istabā vai atsevišķu istabu?» Jeb vai strupī pateiks: «Brīvu vietu nav!»

Starp citu, mums laimējās. Kaut gan Rūjienā iebrūcis nakts, viesnīcas dežurante pēc nelielām formalitātēm ierādīja mums brīvas guļas un novēlēja labi izgulēties. Taču jau pēc pāris minūtēm mēs sapratām, ka dežurantes izteiktais novēlējums ir tikai ļauns joks. Aizmīgt šajā nakts mums neizdevās, jo no viesnīcas ēkas pirmā stāva, kur atrodas restorāns, visu laiku spēcīgi skanēja pusdziedošas, pusvalmānājošas dziedāšanas balsis. Otra nakts, ko pavadījām Rūjienā, ne ar ko neatšķīrās no pirmās. Soreiz mūs centās «izkalidēt» pārlieku skaļš drebēlīgs bass. «Koncerta» nobelgumā kāds vēl iemēla mūsu logā jēlu oļu. Pēc trešās nakts, kad mums neganti sāka sāpēt galvas un no bezmiega tēkāja acis, mēs devāmies pie viesnīcas direktora ar sūdzību.

— Nav manā varā jums palīdzēt, — viņa nopliatīja rokas. Un mēs dabūjām dzirdēt bēdīgu stāstu par to, kā viesnīcas darbinieki jau vairākus gadus cīnās ar dažādo tembru basiem, baritonem un tenoriem, cenšoties pasargāt viesnīcu un tās viesus no trauciem un kaučiem, ar kādiem bieži vien beidzas nakts «koncerti» restorānā. — Griežamies pēc palīdzības gan rajona organizācijās, gan milicijā, — ar rūgtumu balst sūrojās direktore, — tur visu pierakstīja, solījās kaut ko darīt. Tā arī «kaut ko dara» līdz šai dienai...

Playboys ir viena no skaistākajām pilsētām mūsu republikā. Diemžēl, to pašu nevar teikt par Pļaviņu viesnīcu. Mēs uzskāpām pa šaurām, tumšām kāpnēm pusbēnīgu gaiteni. Tumsā uzdūrāmies kādam cilvēkam. Uzraujot sērkočīgu, ieraudzījām savā priekšā kreklā izmetušos vīru, kura seju klāja ziepju putas. Sizdams ar dūri pa skārda trauku — roku mazgājamo leļi, viņš pavadīja šo nodarbību ar skaļiem lāstiem. Pielietodams fizisku spēku, viņš centās izspiest no trauka kaut vai pilnu ūdeni, lai izskalotu no acīm zīles. Noskūrtis, ka mēs esam pavisam apjukusi, pilsonis pastēdzās mūs noliecināt:

— Uzskatiet sevi par laimīgiem, ka esat Pļaviņu un nevis Limbažu viesnīcā!

— Kāpēc? — mēs apvaicājāmies, nevilnīgas zīnkārības pamudināti.

— Tālab, ka Limbažu viesnīcas administrācija izturas noraidoši pret it visiem izgudrojumiem, tajā skaitā arī pret visvienkāršāko skārda trauku — roku mazgājamo leli.

Pilsonim izrādījās taisnība. Limbažu viesnīcā par vispilnīgāko leli tiem, kas vēlas mazgāties, uzskata skārda mazgājamo bļodu, kas jau nokalpojusi garu garu mūžu. Seši cilvēki, kas mīt vienā istabā, var šajā traukā vienlaikus vai pēc kārtas noskalot seju, nomazgāt kājas un pie viena arī izmazgāt kabatlakatiņu vai zeķes. Mums paskaidroja, ka perifērijā pieņemts mazgāties bļodā. Taču mums tā arī palika neskaidrs, kāpēc mums jāmazgājas bļodā kurā mūsu kalniņš, mums svešs cilvēks, nupat mazgājās zeķēs...

Mums ir priekšzīmīgas viesnīcas, ar priekšzīmīgu kārtību, par kuru stāv nomodā godīgi, no pirmā acu uzmetiena šķietami neievērojami ļaudis — dežuranti, apkopējas, veļas pārzīnes. Viņu darbā nav sīkumu, viņiem viss ir svarīgs un nozīmīgs. Nevar aizmirst viesmīlību, uzmanību un gādību, ko veļt atbraucējam Valmierā. Viesnīcas darbinieku nelielais kolektīvs ar direktori b. Cepurnieci priekšgalā veic savus pienākumus ar visu sirdi un dvēseli, sagādājot cilvēkiem, kas apmetušies viesnīcā, visas iespējamās ērtības.

— Mums tas ir kļuvis par liku-

mu, — saka b. Cepurnieci, — vienai-gai, vai viesis dzīvo atsevišķā vai kopējā istabā, viņam jājūtas kā mājās.

Un tas patiešām tā ir. Te paredzēts un sagādāts viss, līdz pēdējam sīkumam.

— Ir tikai viena neērtība, — mums žēlojas b. Cepurnieci, — man visu laiku turpinās karš ar restorānu. Mūsu viesiem nav īsta miera. Katru nakti ja ne kautiņš, tad vismaz kaut kāds traucis. Sīti loģiem stiklus, ielaužas istabās pie viesiem. Reiz bezmaz plekāva mani...

Mēs pastāstījām to partijas rajona komitejas sekretaram b. Prošenkovam un rajona izpildkomitejas priekšsēdētājam b. Melņikovam.

— Ne jau mēs esam pirmie, kas izgudrojuši, ka viesnīcas ēkā jābūt restorānam, — vienā balsī atbildēja b. Prošenkova un Melņikova. — Kaut kas būtu gan jāizdomā...

Tur nav ko daudz domāt un gudrot, Izeja ir ļoti vienkārša: jāizolē restorāna leja no viesnīcas leejas.

— Vai to var izdarīt? — apjautājāmies rajona vadītājiem.

— Varēt jau nu var. Tikai līdz šim nav bijis vajās ķerties pie šīs lietas... Zēl gan!

Liepājā pilsētas viesnīcā atbraucējs var pat nomazgāties karstā vannā. Jā, jā, kāpēc to nevar izdarīt Jelgavā un Daugavpils viesnīcās? Apstākļi tur taču nav ne par matu sliktāki kā Liepājā.

Ir vēl dažas viesnīcas, kurās jau tagad nav iespējams gulēt, neietinoties paša mētelī un dažkārt pat nenoaujot kājas. Telpas nav sagatavotas ziemai. Piemēram, pārnākšojot pašreiz Jaunjelgavas viesnīcā, nevar būt drošs, ka rītā nepamodīsies, saslimis ar gripu vai anginu.

Mēdz būt arī tā, ka viesmīlību izrāda nevis cilvēkam, bet amatam, dienesta pakāpei, sabiedriskajam stāvoklim. Savā laikā mums nācās vairākas dienas pavadīt Daugavpils viesnīcā, kurai dots skaņģis nosaukums «Leningrada». Reiz, pārnākušī vakarā viesnīcā, mēs ar biedru neatradām savas ceļa somas istabā, kur bijām apmetušies. Noskaidrojās, ka viesnīcas darbiniekiem kļuvis zināms par kādas augstākas amatpersonas lerašanos pilsētā. Mūs pārvietoja dažādās istabās, kaut gan mēs nebijām to lūguši un pat iebildām pret to.

Cilvēkam, kas izbraucis komandējumā, dienesta darīšanās uz rajonu, vajag ļoti maz. Viņš grib pēc ceļa pavadītājam stundām atpūsties, tāpēc ka no rīta viņam, tāpat kā visiem citiem, jāstājas pie valstiski svarīgu jautājumu atrisināšanas.

Tie nav sīki jautājumi: piedāvāt at-

braucējam glāzi tējas, parūpēties par viņa ceļa saburzīto uzvalku. Var gādīties, ka cilvēkam, kurš apmeties viesnīcā, jāpastrādā, jāizskata schemas, tehniskie zīmējumi elektrostacijai, kuru viņam vajadzēs sākt celt jau rītdien kādā no rajona kolchoziem. Viņam ir nepieciešams klusums un miers. Vai mazums ir dažādu darbu un pienākumu, kas var būt vēlami atbraucējam! Viņa portfeli ir uzdevums, kas viņam jāizpilda noteiktā termiņā.

II

— Kur varētu dabūt glāzi karstas tējas? — domā cilvēks, kas izbraucis darīšanās uz rajonu, kad viņam beidzot izdevies sameklēt apmešanās vietu.

Ar sirsnīgu pateicību atceramies nelielo, saliedēto, čaklo kolektīvu, kas apkalpo apmeklētājus Jaunpiebalgas viesnīcas tējnīcā. Cilvēki, kas šeit strādā, apzinās savu pienākumu, saprot, kāds cildens darbs viņiem uzticēts. Tur jūs vienmēr varat izvēlēties garšīgi pagatavotu gaļas ēdienu, pasūtīt ceptas olas, garšīgas pankūkas, dabūt svaiga krējuma glāzi un, visbeidzot, izdzert karstu, stipru tēju. Taču, jāatzīstas, maz mums vēl ir tādu tējnīcu.

Kādā rudens rītā, apstaigājot Cēsi, lai sameklētu vietu, kur varētu paēst siltas brokastis, mēs uzdūrāmies divvainai «kārtībai», pareizāk sakot, nekārtībai, ko šajā pilsētā lievisi kaut kādi ierēdņi.

— Vai varam pasūtīt pankūkas? — mēs uzrunājām viesmīli restorānā «Tērvete».

— Pankūku nav, — atskanēja kategoriska atbilde.

— Tādā gadījumā, lūdzu, dodiet mums ceptas olas, — mēs palūdzām.

— Ceptu oļu nav.

— Bet, atvainojiet, ēdienu kartē

ierakstītas gan ceptās olas, gan pankūkas.

— Tā ir vakardienas ēdienu karte...

— Bet te ir šodienas datums.

— Datums ir šodienas, bet ēdienu karte — vakardienas.

— Lūdzu, paaiciniet direktoru.

— Direktora nav, — mēs izdzirdam

lekaltu frazi.

— Tad, cerams, jums vismaz ir sū-

dzību grāmata?

— Sudzību grāmata atrodas pie di-

rektora...

Cēsu stacijas bufetē redzamā vietā mēs izlasījām plakatu, kuram bija šāds daudzsoļošs virsraksts: «Dzelzceļa stacijas bufetē auksto un silto uzkožamo sortimenta minimums». Ko tikai mēs tur neapēdām... piedodiet, neizlasījām: romšteks un befstrogonovs, gulašs un ragu, kotletes un desinās, kafija un tēja...

— Silto ēdienu nav, tējas arī nav, — atcirta bufetes pārzine uz mūsu lūgumu pasniegt cisiņus.

Vienīgais, ko mums bufetē neliedza, bija sudzību grāmata. Iepazīnušies ar tās saturu, mēs nenožēlojam, ka bijām iegriezušies šajā vietā. Nedabūjuši nekā no siltajiem uzkožamiem, mēs to ties iepazīnāmies ar rupjības un cilvēka necienības kalngāliem. Sudzību grāmata izdarītie bufetes apmeklētāju ieraksti un atbildes uz tiem, pēc mūsu pārliecības, ir vērts, ka to saturu darām plaši zināmu. Varbūt šo rakstu lasīs tie, kam uzticēts vadīt sabiedrisko ēdināšanu dzelzceļa stacijas bufetēs. Lūk, šie ieraksti:

1953. gada 6. aprīlī: «Piens bija skašs, bet to pārdeva kā svaigu. Tā ir mānīšanās.» Atbilde: «Piens bija skašs».

1953. gada 10. jūlijā: «Esmu sašutis par rēķinveža-kalkulatora izturēšanos, kurš uz lūgumu izsniegt sudzību grāmata atbildēja: «Varat neēst, nedzert un nerakstīt sudzības.» Atbilde: «Grāmatvedim dots norādījums, lai, ieejot virtuvē un aiz ledes, viņš būtu ģērbies spectērpā» (!?)

1953. gada 16. jūlijā: «13. jūlija pildījuma alū ir mušām līdzīgi — kukaiņi.» Atbilde: «Jūsu sudzība par to, ka alū ir nepiederīgi priekšmeti, ir pareiza».

1953. gada 27. jūlijā: «Bufetes pārzine Rjabova uz pieprasījumu pārdot papirosus «Belomor» atbildēja: «Jums te nav ko darīt, jūsu vieta ir piektās klases restorānā.» Rjabova vairākkārt izturējies rupji pret apmeklētājiem. Ir bijuši gadījumi, kad personāls bufetē nododas dzeršanai...» Atbilde: «Bufetes pārzine Rjabova sodīta».

Visas šīs tā saucamās atbildes parakstījis bufetes vadītājs Borisovs. Mums ļoti gribējās iepazīties ar šo atbildu autoru.

— Vadītājs ir Rīgā, un nav zināms, kad viņš atgriezīsies, — atbildēja bufetes pārzine.

Cēsis partijas rajona komitejā mums paskaidroja, ka stacijas bufetē pilsētas iestādēm neesot pakļauta. Kas attiecas uz restorānu «Tērvete», tad par tā darbu esot spriests, direktors saukts uz rajona komiteju... — Paši zinām — tur nav kārtības. Restorāna direktors ir nelabojams cilvēks...

Bet vai nebūtu pienācis laiks stingri pajautāt visiem šiem nelabojamajiem: cik ilgi tā turpināsies, pilsoni?

Miljoniem padomju cilvēku pašreiz līdzi strādā rūpnīcās un fabrikās, ogļraktuvēs un kolchozos, MTS un iestādēs, radot neskaitāmas bagātības, materiālās un kultūras vērtības. Tautas labklājība — mūsu dzīves augstākais likums. Ikviens tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas sistēmas darbinieka cildenais, goda pilnais pienākums ir priekšzīmīgi, nevainojami apkalpot viesnīcā, ēdnīcā, tējnīcā ikvienu viesi — strādnieku, kolchoznieku, kalpotāju. Mēs vērtējam cilvēku pēc tā, cik radoši viņš strādā, kādu enerģiju, iniciatīvu un apķērību viņš parāda, visus savus pūlņus veltīdams padomju sabiedrības labklājības celšanai, cik uzticīgi viņš ir komunisma laikmeta lielajām, cildenajām idejām.

Borisovam un pārējiem nelabojamajiem gribas atgādināt dižā Gorkija vārdus: «Cilvēks — tas skan lepnī!» Tāpēc neaizvainojiet padomju cilvēka lepnumu! Iegaumējiet un neaizmirstiet, ka viņš, padomju cilvēks, ir tas, kas jums uzticējis jūsu leņemamo amatu! Uzticējies! Attaisnot šo uzticību ir jūsu pienākums, jūsu gods!

I. Stulņikovs

Jaunatnes teatris iestudējis Nikolaja Ostrovska romāna «Kā rūdījās tērauds» dramatizējumu. Attēla: R. Dambāns (Pāvels Korčagins) un T. Cistjā-kova (Toņa)

Jaunas filmas

«SUDRABOTIE PUTEKĻI»

Jaunās padomju filmas «Sudrabotie putekļi» galvenā vērtība ir tā, ka ar patiesi realistiskas, kaujinieciskas, partijas kinomākslas līdzekļiem tajā atēlota mūsdienu Amerika, lielā biznesa un neofašisma zeme, kurā jebkura atsaukšanās uz konstitūciju izsauc nīkuma lēmumi tajos cilvēkos, kam būtu jāstāv sardzē par to pašu konstitūciju; zeme, kurā valda visspēcīgais kapitalistiskās pasaules likums — džungļu likums.

Sās Amerikas patiesīgs attēlojums atstāj smagu, nospiedošu iespaidu; citādi tas arī nevar būt, ja mākslas darbs grib atbilst dzīves īstenībai, jo tieši tāds šodien ir «amerikaniskais dzīves veids», ko arī ļoti pareizi attēlojuši filmas autori — scenaristi A. Jakobsens un A. Filimonovs, režisors A. Roms un galvenais operators Eduards Tise.

Aiz ārējās labklājības greznās fasades, aiz kļedzoši spilgtas reklamas slēpjas tumša nāves valstība...

Tikpat asi un bez žēlastības filma atmāsko tā sauktās amerikāņu demokrātijas mēlus un divkosīgumu. Epizodes pie šerifa un gubernatora, kuklusklaņiešu pastaigas ainas norauj maskas aizokeana svētūļiem.

Filmā attēlota arī cita — godīga, darbaļaužu Amerika. Diemžēl, šī Amerika parādīta mazāk pārliecinoši. Doktora Armstronga, Allana un citu progresīvo amerikāņu tēli sniegti bālāk un schematiskāk nekā, piemēram, kapitalista Brjusa, ģenerāļa Mak-Kenedija, gangstera Džo Tvista tēli...

«Sudrabotie putekļi» rada lielu interesi arī no profesionālā dramaturģiskā redzsviedokļa. Filmai par pamatu ņemta A. Jakobsena luga «Sakalī». Salīdzinot teatralo pirmavotu ar ekranizēto, filmas kompozīcijā, sižeta uzbūvē, prasmīgā intrīgas risinājumā jūtama autoru meistarības izaugsme. Tā, piemēram, notikums, kad nepatīsi apvaino sešus nēģerus, filmā iznācis asāks un spilgtāks nekā lugā. Citādi, patiesāk motivēta arī epizode, kur notēlota profesora Stila jaunākā dēla bojā eja no sudrabotiem putekļiem. Izteiksmīgs un simbolisks ir kinofilmas nobeigums: nelielu trijotni — nesakauts hitlerietis, biznesmens un amerikāņu ģenerālis sadusmot Amerikas ļaužu priekšā jūtas ne labāk, kā jūtās viņu koleģi uz apsūdzēto sola Nirnbergā.

Filmā uzņemušies daudzi ievērojamie padomju kino un teatra mākslas meistari. Ar to panākts stiprs un līdzsvarots ansamblis. Interesants ir filmas krāsu atrisinājums: tās ļoti kalpo vienas vai otras ainas satura atklāšanai. Filmā idejas atklāšanu sekmē arī komponista M. Culaki muzika. Atmiņā paliek tādas muzikālas epizodes kā gatavošanās līnča tiesai un sevišķi — nēģeru lūgšana.

Filma «Sudrabotie putekļi» ir ass, mākslinieciski publicistisks mākslas darbs, kas gūs padomju skatītāju cieņīgu novērtējumu.

L. G.

ŠONEDĒL

Sodien Latviešu un krievu tēlotājas mākslas muzeja lektorijā lekcija «PSRS Tautas mākslinieks Gerasimovs» no cikla «Padomju tēlotājas mākslas izcilie meistari». Sākums plkst. 14.

o Filharmonijas zālē LPSR Valsts kora koncerts (jauna programma). Mākslinieciskais vadītājs un galvenais diriģents Jānis Dūmiņš. Sākums plkst. 20.

Sodien 23. novembrī Apgabala virsnieku namā Līvovs estrādes ansambļa koncerts. Sākums plkst. 20.

23. novembrī Mākslas darbinieku namā Rīgas teatru režisoru palīgu darba pieredzes apmaiņas sanāksme. Sākums plkst. 16.

o Jaunatnes teatris N. Ostrovska romāna «Kā rūdījās tērauds» dramatizējuma pirmizrāde. Sākums plkst. 18.

o Latvijas Padomju mākslinieku savienībā A. Karpova lekcija «Marksistiski-ļeņiniskā estētika kā zinātne». Sākums plkst. 18.

24. novembrī Latvijas Padomju mākslinieku savienībā lietišķās mākslas sekcijas sanāksme. Atskaitē par jaunrades ekskursiju uz Tallinu un jaunrades darbu projektu caurskate. Sākums plkst. 19.

o Akademiskajā Dramas teatrī sviņģis sarīkojums sakarā ar LPSR Tautas mākslinieka, Staļina premijas lau-

reata A. Amtmaņa-Briediņa 50 skatuvēs darba gadiem. Sākums plkst. 20.

o Filharmonijas zālē simfoniskais koncerts. Piedalās LPSR Radio simfoniskais orķestris. Diriģents Edgars Tons. Soliste Marija Grinberga (Maskava). Sākums plkst. 20.

26. novembrī Latvijas Padomju mākslinieku savienībā teatra dekoratoru un noformētāju sekcijas sanāksme. Jaungada tirdziņu un eglīšu noformēšanas projektu caurskate un A. Gailiņa ziņojums par kombināta «Māksla» noformēšanas cecha produkciju. Sākums plkst. 19.

o Filharmonijas zālē Marijas Grinbergas klaviervakars. Sākums plkst. 20.

o Latviešu muzikas dziesmu un deju ansambļa koncerti: 26. novembrī — Carnikavā, 27. novembrī — Saulkrastos, 28. novembrī — Sējā, 29. novembrī — Lēdurgā.

27. novembrī Latvijas Padomju mākslinieku savienībā rīko Rakstnieku savienības kluba telpās LKP Rīgas pilsētas komitejas sekretara E. Berklaļa lekciju «Padomju cilvēka morālā seja». Sākums plkst. 18.

o Latvijas Padomju mākslinieku savienībā grafiku sekcijas sanāksme. MS kandidātu V. Medvedeva, V. Začņajeva, B. Danenhīrša un J. Delvera atskaites izstāde. Sākums plkst. 20.